

ნინო ჩარეჭიშვილი

„მცველთა“ ინსტიტუტი
ხეთებთან

თბილისი
2011

ასირიოლოგთა, ბიბლესტთა და კავკასიოლოგთა
საზოგადოება

ასირიოლოგია

ISBN 978-9941-9189-7-1

© ნინო ჩარეჭიშვილი, 2011

© შპს „არტლაინსი“, 2011

შპს „არტლაინსი“

ირ. აბაშიძის 16, 0179 თბილისი

ტელ.: 227137; 895 227137

www.artlines.ge. artlinesinfo@gmail.com

წინასიტყვა

წინამდებარე ნაშრომი ტექსტის ანალიზისა და წყაროების შეჯერების საფუძველზე წარმოდგენას გვიქმნის იმის შესახებ, თუ როგორი იყო ხეობებთან მცველთა ინსტიტუტი. სიახლეს წარმოადგენს ხეთური ტექსტის IB0 T, 36 აქამდე არარსებული ქართული თარგმანი. შევეცადეთ აღგვედგინა და სქემის სახით წარმოგვედგინა მეფის საზეიმო მსვლელობისას სამეფო კარზე მომსახურე პირთა განლაგება ეტლთან მიმართებაში. ნაშრომში განხილული და ჩამოყალიბებულია მცველთა ზოგადი სახე: მათი როლი სამეფო კარზე, უფლებამოვალეობანი და ა.შ.

რა თქმა უნდა, „ინსტრუქციის“ მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, პირველ პლანზე ფუნქციურად დგას მცველი, ხოლო შემდეგ მოდიან სასახლის სხვა პერსონალი, რომელიც ნაშრომში განხილული ცალ-ცალკეა.

ტექსტი IB0 T I 36 გერმანულ ენაზე ლ. იაკობ როსტმა დაამუშავა 60–70-იან წლებში. 90-იან წლებში ინსტრუქციის ტრანსლიტერაცია და ინგლისური თარგმანი გამოსცა ჰ. გუტერბორკმა, სადაც მან ტექსტის უცნობი ადგილები აღადგინა და ზოგიერთი პასაჟი ახლებურად წარმოადგინა, რამაც თავისებური გავლენა იქონია საერთო თარგმანზე. ასევე საინტერესოა გ. მაკმაჰონისეული ინგლისური თარგმანი 2003 წლისა, რომელიც ძირითადად ეყრდნობა გუტერბორკისეულ თარგმანს. ამ ნაშრომების გათვალისწინებით შევეცადეთ წარმოგვედგინა ქართული თარგმანი. ამავე დროს ახალი კუთხით წარგვემართა კვლევა და მცველთა ინსტიტუტის რაობა დაგვედგინა.

სარჩევი

შესავალი	5
I თავი: „მცველის ინსტრუქცია“	9
II თავი: „ინსტრუქციის“ შინაარსი და განმარტებები	29
1. Halentuwa-ს კედელთან სასახლის ეზოში დგომის წესები	29
2. მცველისათვის დაცვის ადგილის მიტოვების აკრძალვა	29
3. მცველის და კარისკაცის ურთიერთდამოკიდებულება	30
4. კარიბჭით სარგებლობის წესები	30
5. პროცესუალური სვლა — კორტეჟი	31
6. სასამართლო პროცესი	31
7. ჯვართან მიმართებაში ზოგიერთ პირთა მდგომარეობა და შეიარაღების წესები	32
8. სასახლის პერსონალი დღის ბოლოს	30
III თავი: სასახლის სხვა პერსონალი	32
IV თავი: მცველები სასახლის კარზე	36
დასკვნა	45
ლექსიკონი	48
ბიბლიოგრაფია	50

შესავალი

თანამედროვე თურქეთის აზიური ნაწილი – ანატოლია (სიტყვ. „მზის ამოსვლა“, „აღმოსავლეთი“) მიჩნეულია კაცობრიობის ცივილიზაციის ერთ-ერთ უძველეს კერად. იგი წარმოადგენს საკმაოდ ვრცელ ტერიტორიას, სადაც ხდებოდა სხვადასხვა ხალხთა შერევა. აქ ჰქონდა ადგილი ე.წ. „ნეოლითურ რევოლუციას ძვ. წ. VII-VI ათასწლეულში თანამედროვე ჩათალ-ჰუიუქისა და ჰაჩილარის მიდამოებში მაღალგანვითარებული ადრესამინათმოქმედო კულტურა ჩამოყალიბდა, რომელმაც მომავალში დიდ ცივილიზაციას ჩაუყარა საფუძველი. ძვ. წ. III-I ათასწლეულში მცირე აზიის ტერიტორიაზე დიდი თუ მცირე სახელმწიფოები შეიქმნა. მათი არსებობა სხვადასხვა მიზეზების გამო დიდხანს არ გაგრძელებულა. ამ პერიოდში მცირე აზიის ვრცელ ტერიტორიაზე უძველესი დროიდან პოლიტიკურად, ეკონომიკურად თუ კულტურულად დაწინაურდა ანატოლიის ცენტრალური ნაწილი. აქ ჩამოყალიბებული სახელმწიფო ერთ-ერთ უდიდეს პოლიტიკურ ძალას წარმოადგენდა როგორც მცირე აზიაში, ასევე მაშინდელ ახლო აღმოსავლეთშიც. ეს იყო ხეთების სამეფო, იგივე ხათი.

* * *

ხეთებთან სამეფო კარზე არსებული სამმართველო აპარატი განვითარების საკმაოდ მაღალ დონეზე იდგა. ამაზე მეტყველებს ტექსტი IBoT I ვნ, სადაც წარმოდგენილი არიან სამეფო კარზე მომსახურე პირები, ნაჩვენებია მათი საქმიანობა და ფუნქციები. განსაკუთრებულად სრულყოფილი წარმოდგენა გვექმნება მცველთა შესახებ, რის გამოც ზემოთ ხსენებულ ტექსტს თავისუფლად შეგვიძლია ვუწოდოთ „მცველთა ინსტრუქცია“.

ხათუსას სასახლეში, სადაც არსებობდა მეფე-დედოფლის რეზიდენციები („მეფის სახლი“, „დედოფლის სახლი“), თავს იყრიდნენ მეფის დიდი მოხელენი – დიდებულები (ე.წ. „უპირველესნი“): მცველთა მთავარი, „სასახლის ძეთა“ მთავარი, ათახისთავები, „ოქროს იარაღის მატარებელთა“ მთავარი, „მინდვრის ათასეულის“ მთავარი, მეეტლეთა მთავარი, ზედამხედველთა მთავარი და ა.შ. ძველი სამეფოს დროს ეს ე.წ. „უპირველესნი“ შეადგენდნენ ფანქუსა და თულიას, რომლებიც მეფე-დედოფალთან ერთად წყვეტდნენ პოლიტიკურ, ადმინისტრაციულ, სასამართლო თუ სხვა საკითხებს. ახალი სამეფოს დროს, მართალია ფანქუსა და თულიას ფუნქციები შესუსტდა, მაგრამ „უპირველესნი“ მაინც ინარჩუნებდნენ დიდ მოხელის სტატუსს და დიდი უფლებებით სარგებლობდნენ.

ხათუსას სამეფო კარზე საქმიანობდნენ ასევე შედარებით დაბალი რანგის, ანუ მეორე რანგის მოხელენი: მცველები, „სასახლის ძენი“, კვერთხის მატარებელი, „ოქროს იარაღის მატარებელი“, მზარეულები, მეეტლეები, ზედამხედველები, მეეზოვეები და სხვ.

* * *

ტექსტში კარგად ჩანს ე.წ. „უპირველესნი“ და მეორე რანგის მოხელენი. ეს ინსტრუქცია ხეთების „ახალი სამეფოს“ გვიანდელი პერიოდის, ძვ. წ. XIV-XIII სს. უნდა ეკუთვნოდეს. იგი წარმოდგენას გვიქმნის მეფის საქმიანობის ზოგიერთ მომენტზე, სამეფო კარის ეტიკეტებზე, სასახლის პერსონალზე, განსაკუთრებით კი მცველებზე. აქ მოხსენიებულნი არიან: მცველთა მთავარი ათმეთაურებითა და რიგითი მცველებით; „სასახლის ძეთა“ მთავარი და სასახლის ძენი; შუბოსნები, ოქროს შუბოსნები ათმეთაურებითა და მთავრებით; სალაშქრო ათასეული

და მათი მეთაური; ლაშქრის ზედამხედველი; შიკრიკთა მთავარი, „ლაშქრის ბატონი“ (მთავარსარდალი) და zinzinuil-ი; კარისკაცი; მეჯინიბეები და მათი მთავარი; დალაქი და ექიმი-ქურუმი; მგალობლები და ქურუმი, მზარეული და მეეზოვეები. თითოეულ მათგანს შესაბამისი ფუნქციები ჰქონდა დაკისრებული სასახლის კარზე, მაგ.: მცველები იცავდნენ მეფის უსაფრთხოებას და Halentuwa-ს შიდა ერთ კედელს, ამავე დროს მეფის თანმხლები პირები არიან კორტეჟში, ესწრებიან სასამართლო პროცესს და ა.შ. „სასახლის ძენი“ Halentuwa-ს გარეთა კედელს. ყველა რანგის შუბოსანი მონაწილეობდა კორტეჟში. სალაშქრო ათასეული მეთაურებითურთ საბრძოლო მოვალეობის გარდა, მეფის თანმხლები პირები არიან საზეიმო მსვლელობისას. კარისკაცი სვეტებიან ღია შესასვლელს იცავდა და იარაღს მეთვალყურეობდა. ლაშქრის ზედამხედველი, zinzinuil-ი, მეჯინიბეები, ექიმი-ქურუმი, მგალობლები და ქურუმი მეფის თანმხლები პირები არიან კორტეჟში და მათგან ზოგიერთს რიტუალური ფუნქციის შესრულება ჰქონდა დაკისრებული. შიკრიკთა მთავარი პრივილეგირებული პირი ჩანს, მზარეული სასახლის პერსონალს დღის ბოლოს აპურებდა, მეეზოვეები დილით სასახლეს ასუფთავებდნენ. ასე რომ, ყველა პირს თავისი ადგილი ეკავა სასახლის კარზე და როგორც აღმოჩნდა, დაკანონებული წესების დაცვით მოქმედებდნენ.

ვფიქრობთ, სამეფო კარი მხოლოდ ამ მომსახურე პერსონალით არ შემოიფარგლებოდა. ალბათ არსებობდნენ კიდევ სხვებიც, რომლებმაც ამ კონკრეტულ ინსტრუქციაში მისი სპეციფიურობიდან გამომდინარე ვერ ჰპოვა ტექსტში ასახვა. ნაშრომის მთავარი ამოცანაა, ტექსტში არსებული ყველა პირის შესწავლა. კვლევის საგანია, კერძოდ, მცველები, მათი უფლება-მოვალეობანი, საქმიანობა და ა.შ.

„მცველთა ინსტრუქცია“ საყურადღებოა იმით, რომ ჯერჯერობით ერთადერთი ტექსტია, რომელიც მცველთა შესახებ გვანვდის მდიდარ ინფორმაციას. ტექსტში მრავლად არიან მოხსენიებულნი სასახლის მომსახურე სხვა პერსონალი.

წარმოდგენილი ნაშრომი მიზნად ისახავს განიხილოს და წარმოადგინოს დაცვის ორგანიზაცია და, ზოგადად, მცველთა ინსტიტუტი ხელების სამეფო კარზე. შევეცადეთ პასუხი გაგვეცა შემდეგ კითხვებზე:

1. რა ადგილი ეკავა მცველს სასახლის კარზე?
2. რა იყო მისი უფლება-მოვალეობანი?
3. როგორი იყო მისი ურთიერთობა მეფესთან და სასახლის სხვა პირებთან?
4. არსებობდა თუ არა მცველთათვის რაიმე განსაკუთრებული წესების დაცვის მოთხოვნა?

I თავი

„მცველის ინსტრუქცია“

„მცველთა ინსტრუქცია“ IBoT I 36 ეკუთვნის ხეთების ახალი სამეფოს გვიანდელ პერიოდს - ძვ. წ. XIV–XIII სს. დოკუმენტი არის დიდი მოცულობის და შეიცავს 80+74+78+53 აბზაცს ოთხ სვეტად. ნაწერი არის ზედაპირული, მაგრამ ადვილად და მკვეთრად გასარჩევი. ტექსტში არსებული მცირე შეცდომების და შესწორებების გამო ეს დაფა სავარაუდოდ არ უნდა იყოს ბიბლიოთეკის ეგზემპლარი, არამედ - სამუშაო ფირფიტა. წარმოვადგენთ ტექსტის თარგმანს:

სვეტი I

§1

- 1.
2. მცველები [მიემართებიან] ზემოთ
(სასახლისაკენ)
3. ისინი [მარშით მიიწევენ] კარისკაცების და მეეზოვეების წინ.
4. ისინი შედიან და იკავებენ თავის ადგილს
სასახლის ეზოს ჭიშკართან
5. გაფაციცებული ადევნებენ თვალყურს
Halentuwa-ს.
6. ერთ სასახლის ეზოს კეტავენ ისინი, შემდეგ
მეეზოვეები ასუფთავებენ და დილაობით
7. გარეთა მხრიდან ჭიშკარს ურდულებს სწევენ
მცველები მარშით მიიწევენ წინ
8. და ისინი დაწევენ მას (ურდულს), მაგრამ
კარიბჭიანი შენობის ურდულს არ სწევენ.
ისინი — მცველები, კარისკაცები,
- 8ბ. მეეზოვეები გადიან.

§1 (დამატება)

- 19ბ. თუ შიგნიდან (შენობის ერთ მხარეს) რამდენიმე
20. ურდულს არ სწევენ, ან (თუ) ისინი ალებენ რომელიმე საწყობს და ისარი არ აქვთ, თუ
21. დაბალი წოდების „სასახლის ძე“ გამოვა, (ან) ოქროსშუბოსანი, მას ისარს არ აძლევს. თუ „სასახლის ძეთა“ მთავარი გამოვა - ათმეთაური ან ლაშქრის ზედამხედველი (ან) მცველი გამოვა — მაშინ ისინი მას ისარს გადასცემენ. მაგრამ თუ
- 21ბ. გამოვა ან მცველი ან ოქროს შუბოსანი

§2

9. მცველები იკავებენ მცველთათვის განკუთვნილ ადგილს სასახლის ეზოში
10. და Halentuwa-ს კედელთან 12 მცველი
11. დგას და შუბები უჭირავთ, ხოლო როცა მეთორმეტე მცველი
12. არ დგას, ან ვილაცის გაგზავნილია
13. ან კი ვილაცა თავის სახლშია დარჩენილი (ნება აქვს დართული სახლში ყოფნისა), (ამის გამო) კი ძალიან ბევრი შუბები რჩება, (შუბების რიცხვი გაზრდილია),
14. შემდეგ მათ მიაქვთ ეს შუბები, რომლებიც დარჩა
15. და ისინი აწყობენ კარისკაცებთან.

§3

16. ხოლო გარეთა კედელთან ოქროს შუბოსნები დგანან.
17. ერთი მცველი კი მცველის მხარეს, ჭიშკრის ახლოს
18. დგას, ხოლო ოქროს შუბოსნის მხარეს ერთი ოქროს შუბოსანი

19. ჭიშკრის ახლოს დგას. ყარაულობენ მთელი დღე.

(ჩამატებულია უკანა მხარეს):

20. მაგრამ სასახლის ეზოში რიგითი მცველების ადგილის ბრძანებებს მხოლოდ ოქროს შუბოსანთა ათმეთაური გასცემს,

21. თუ ვინმე ცუდად დგას ან

1) და ის, ოქროს შუბოსნების ათმეთაური ბრძანებლობს მათ ერთი „სასახლის ძე“

2) თუკი მცველია, ის მეორეს ეუბნება, თუ

3) აღმოჩნდება, ის ესაუბრება კედელთან კვლავ

4) მსგავსად ეუბნება.

§4

22. როდესაც მცველთა მთავარი და მცველთა ათმეთაური შემოდის, მცველთა მთავარი,

23. რომელსაც უჭირავს ხელკეტი, და ის როგორც კი შუბის მფარველი ღვთაების წინაშე მუხლს მოიდრეკს, ვინცაა

24. მაღალი თანამდებობის მცველიც (კი), ართმევს მას ხელკეტს და ის მას საკურთხეველთან

25. დებს. მცველთა ათმეთაურს ვისაც აქვს ხელკეტი, ის მას აძლევს მცველს,

26. და ის მცველს უჭირავს.

§5

27. ხოლო ყოველ მცველს, ვისაც ხელკეტები უჭირავს, ისინი

28. როცა გარეთ გამოვლენ, მცველები ხელკეტებს კარისკაცებს გადასცემენ

29. თუკი მეფე ადამიანს არ უბრძანებს: „სასახლის ძეს“, მცველს,

30. ოქროს შუბოსანს, არ გადასცემენ, ხოლო თუ მეფე უბრძანებს

31. ის მას გადასცემს, თუ დაბალი წოდების ადამიანია, მას
32. არ სურს გადაცემა.

§6

33. მცველი (თავისი) სურვილით გარეთ არ გადის, თუ მას
34. შარდის ბუშტი შეაწუხებს, ის ყველა მცველს უკნიდან მოუვლის:
35. მცველი, ვინც მის წინ დგას ეუბნება:
36. „საპირფარეშოში წავალ“, შემდეგ ის სხვა
37. მცველს ეუბნება, ის კი მესამეს გადასცემს.
38. მესამე კი მეოთხეს ეუბნება.

§7

39. მეოთხე კაცი გადასცემს მცველთა ათმეთაურს, თუ მცველთა მთავარი
40. იქ არის, (ანუ) ის მცველის სასახლის ეზოშია, მაშინ მცველთა ათმეთაური
41. მცველთა მთავართან ათანხმებს: „ის წავა საპირფარეშოში“,
42. და მცველთა მთავარიც ეტყვის: „წავიდეს“.

§8

43. თუკი ვინმეს შარდის ბუშტი შეაწუხებს, ერთი მეორეს ეუბნება
44. და ის მას, მცველთა მთავარს ეტყვის: „წავა მოსარშადად“!
45. მცველთა მთავარიც ეტყვის: „წავიდეს“! ხოლო მცველს ვინც მოსაშარდად მიდის
46. „ჩემი მზე“ (ე.ი. მეფე) აკონტროლებს და მათი მოშარდვის საქმე სასახლეში მოგვარებულია (სიტყვ. მიღწეულია)
47. თავისი სურვილით ის არ უნდა წავიდეს.

§9

48. მცველი სვეტებიან ღია ჰოლში პირდაპირ უნდა

შევიდეს

- 49. მას კარისკაცი უბრაზდება: „ან ზემოთ წადი,
- 50. ან წადი ქვემოთ!“ ხოლო თუ მცველი სვეტებიან ღია ჰოლს გაივლის
- 51. და მას თან აქვს შუბი, (როგორც კი) ის მიუახლოვდება სვეტებიან ღია ჰოლის შუა ნაწილს, ის შუბს
- 52. კარისკაცთან დებს და (ისე) შედის.

§10

- 53. თუ მცველი მოიპარავს და ის შუბს გვერდითა კარიდან გაიტანს
- 54. და მას კარისკაცი ცოდვაზე დაიჭერს, ის მას „ფეხსაცმელს ხდის“ ხოლო თუ მცველი
- 55. კარისკაცს მოატყუებს და ის შუბს (ისე) წაიღებს, (რომ) კარისკაცი ვერ დაინახავს,
- 56. მაშინ მცველი კარისკაცს ცოდვისთვის დაიჭერს, (ეტყვის): „შენ შუბი ვერ დაინახე,
- 57. და ისინი, ვინც შემოსვლას შეეცდებოდნენ, მათ დაინახავდი?!“
- 58. და მას სასახლეში წაიყვანენ და კარისკაცს დაკითხავენ
- 59. შუბებს ასეთი ყურადღება ექცევა!

§11

- 60. მცველები და „სასახლის ძენი“ კი მთავარი კარიბჭით არ გადიან,
- 61. ისინი გვერდითა კარიდან გადიან. ერთი მცველი რომელსაც ბრალდებული
- 62. შემოჰყავს, რომელიც შიკრიკთა მეთაურმა გააგზავნა, მთავარი (კარიბჭით) გადის.
- 63. წარჩინებულნი და ათასეულის მეთაური (კარიბჭით) სარგებლობენ.

§12

- 64. როდესაც მეფე გარეთ გადის, ერთი „სასახლის

ძე“ Halentuwa-ში

- 65. გამოდის და გასძახის ხათურად: „Tahai a!“
Tahai a-ს ხეთურად
- 66. დალაქს ეძახიან და მცველი, ოქროს შუბოსანი
და კარისკაცი
- 67. კარიბჭიანი შენობისაკენ მიდიან და მთავარ
კარიბჭეს ურდულს აცლიან.
- 68. და ალებენ რა კარს უკან ბრუნდებიან, ისინი,
ოქროს შუბოსანი
- 68ბ. დალაქი კი იჭერს ⁶¹⁵galāma-ს და
- 69. კარს წმენდს.

§12ა.

- მეჯინიბეები აბრუნებენ ეტლს, ხოლო
მცველები
- 70. იკავენ ბეზს ადგილს განსაწმენდელის მარჯვენა
მხარეს. თუკი რომელიმე ქალაქში შეუძლებე-
ლია ეტლის მარჯვნივ დგომა,
 - 71. ისინი მარცხნივ დგებიან — მტკიცედაა
განსაზღვრული (ასეთი) დგომა
 - 72. ეტლის გვერდზე.
 - 72ბ. მცველი, რომელსაც ეტლის ტახტი უჭირავს
 - 73. ის შიგნით არავის უშვებს, გარეთ არავის
უშვებს,
 - 74. შემდეგ გამოდის მცველის სასახლის ეზოდან.

§13

- 75. ორი zinziniul-ი იქ დგას და საბრძოლო იარაღი
- 76. უჭირავთ. მთავარსარდალიც მათ გვერდით
დგას და ხელკეტი უჭირავს, ტანსაცმელი მათ
- 77. კარგი აცვიათ hilamun-ის ხალხის მსგავსად და
ისინი

§14

- 78. უკან] შუაში კი ერთ სიბრტყეზე, ორი კაცი
. [დგას]

79. მათ უჭირავთ
(79 — 80 დაზიანებულია)

სვეტი II

§15

1. უკან შუაში ერთ სიბრტყეზე
2. ორი სალაშქრო ათასეული დგას და სალაშქრო ათასეულის მეთაური
3. და ლაშქრის ზედამხედველი მათთან ერთად დგანან. [მათ უჭირავთ. . და მათ]
4. უნდა ჩაიარონ მეფის წინ.

§16

5. უკან შუაში ერთ სიბრტყეზე
6. დგანან და უჭირავთ შუბები. სალაშქრო ათასეულის მეთაური
7. და ლაშქრის ზედამხედველი მასთან ერთად დგას. მათ უჭირავთ ხელკეტი,
8. მათ უნდა ჩაიარონ მეფის წინ.

§17

9. ორი მაღალი რანგის შუბოსანი მეფის პირდაპირ მარჯვენა მხარეს დგას,
10. შუბები არ უჭირავთ. ოქროს შუბოსანი მათთან დგას და
11. მოოქროვილი შუბი უჭირავს შუბის „სასახლის ძეს“
12. მათრახი, ეტლის ^მukar-ი უჭირავს, ის მეფის წინ
13. მიდის, ის მიემართება ეტლის მარცხნივ
14. ბორბლების გვერდით (რომ) დაიკავოს ადგილი.

§18

15. ხოლო მცველი ტახტს დებს იქ. მეფე (სასახლიდან) გამოდის,

16. „სასახლის ძეთა“ უფროსს კი მისი ხელი უჭირავს, მეფე ეტლში
17. ჯდება. მაღალი რანგის შუბოსნები თავს უკრავენ. შემდეგ ისინი მიიჩქარიან,
18. წინ სწრაფად მიდიან და მათ ოქროს შუბოსანიც
19. მიჰყვება.

§19

20. ოქროს შუბოსანი კი, რომელიც შედის
21. შუბის „სასახლის ძე“ კი მათრახს „სასახლის ძეთა“ უფროსს აძლევს
22. სასახლის ძეთა უფროსი კი, მეფეს აძლევს, ეტლის წინ
23. მეჯინიბეთა მთავარი სწრაფად მიდის (სიტყვ.: მირბის), (მას)
ხელკეტი უჭირავს, ხოლო როცა
24. ეტლი იწყებს დაძვრას სასახლის ძეთა უფროსი
25. თავს უკრავს. მეფეს მცველთა მთავარიც თაყვანს სცემს.

§20

26. მცველს კი, რომელსაც ტახტი უჭირავს, ის ეტლის მარცხენა ბორბალთან
27. შუბის „სასახლის ძესთან“ (ერთად) მიემართება, როდესაც
28. კარიბჭიან შენობას მიუახლოვდება, ის ^{მწ}widul¹-ის უკან დგება
29. მაშინ როცა მცველები, სასახლის ძენი დაენწყობიან
30. ტახტს ტახტის კაცს გადასცემს, ის შუბს
31. იღებს და მცველებთან (ერთად) მარშით

¹ ^{მწ}widul – ი მნიშვნელობა უცნობია, შესაძლოა იყოს კარიბჭის რაღაც ნაწილი.

მიდის.

§21

32. მცველები კი, როცა მარშით მიდიან ორი მცველი წინ მიდის
33. და შუბები უჭირავთ და ისინი მწყობრში დგანან, მარცხნივ კი „სასახლის ძე“
34. მარშით მიდის და ⁶⁵kalmaš-ი უჭირავს და დგება მწყობრში მცველებთან
35. და ისინი სამნი მწყობრში დგანან
36. მცველები და „სასახლის ძე“ მარშით მიდიან სამ რიგად.
37. მცველების ორი რიგი და სასახლის ძეთა ერთი რიგი
38. და ისინი მიდიან ეტლის უკან.

§22

39. ერთი „სასახლის ძე“ კი მიდის და სამხედრო მომმარაგებელს აძლევს დაჭიმულ მშვილდს – ის მოთავსებულია
40. სამშველდეში, და ერთ კაპარჭს – შუბოსანს – ისრით,
41. სავსეს. ის მისდევს უკან და მიდის მცველებთან და
42. სასახლის ძეთაგან განცალკევებულია. მიდის
43. და ეტლის მარცხენა თვალთან დგება.

§23

44. უკან შუაში ერთ სიბრტყეზე, ოქროსშუბოსანს მოოქროვილი შუბი უჭირავს
45. და ექიმი-ქურუმს ⁶⁶mukar-ი უჭირავს, ისინი ერთად მიდიან მარშით
46. და ექიმი-ქურუმი წარმოსთქვამს შელოცვას.

§24

47. უკან კი, შუაში ერთ სიბრტყეზე, ორი შუბოსანი მარშით მიდის

48. როგორც უპირველესნი და როგორც უმაღლესი სამხედრო პირები
49. მათ კარგი სადღესასწაულო ტანსამოსი (და) ფეხსაცმელი ჩაუცვამთ hilamm²-ის მომსახურე პერსონალის მსგავსად
50. შუბოსანთა მთავარი და ლაშქრის ზედამხედველი უკან მარშით მიჰყვება (და) ხელკეტები უჭირავთ.

§25

51. უკან შუაში კი ერთ სიბრტყეზე, ორი სალაშქრო ათასეული
52. მარშით მიჰყვება, შუბები უჭირავთ, ხოლო იხინი უპირველესნი
53. ან უმაღლესი სამხედრო პირები წინ მიდიან, საზეიმო ტანისამოსი და კარგი ფეხსაცმელი გამოსასვლელად ჩაუცვამთ.
54. სალაშქრო ათასეულის მეთაური და ლაშქრის ზედამხედველი მიჰყვებიან მათ მარშით და
55. ხელკეტები უჭირავთ.

§26

56. უკან შუაში ერთ სიბრტყეზე, ორი სალაშქრო ათასეული
57. მარშით მიჰყვება შუბებით ხელში, მათ საზეიმო ტანისამოსი და კარგი ფეხსაცმელები გამოსასვლელად
58. ჩაუცვამთ. სალაშქრო ათასეულის მეთაური და ლაშქრის ზედამხედველი მათ მიჰყვებიან მარშით
59. და ხელკეტები უჭირავთ.

§27

60. სალაშქრო ათასეული, რომელიც ლაშქარს

² Hilamm — ის სახლში ვინ იგულისხმევა გაურკვეველია, მაგრამ Hilammarr—თან უნდა იყოს დაკავშირებული.

- (წარმოადგენს), გადადიან გვერდზე (და)
61. იჭერენ ადგილს: მარცხენა – მარცხნივ იკავებს ადგილს,
 62. მარჯვენა – მარჯვნივ იჭერს ადგილს, ისინი სამ რიგად მარშით მიიწევენ წინ.
 63. თუ კი წინ სადმე გზა დავიწროვდება, ისინი გაიყოფიან.

§28

64. შემდეგ თუკი რომელიმე ერთ-ერთ პირველთაგანი (ორიდან) გაუშვებს
65. ან ცხენებს ან გაგულისებულ ხარს, ეს პირველის
66. ცოდვაა, თუკი ერთ-ერთი ბოლოთაგანი გაუშვებს რაიმეს –
67. ეს უკანასკნელის ცოდვაა.

§29

68. ხოლო (თუ) მათ ბრალდებული მოჰყავთ
69. შუბები და ამას
70. ისინი უნდა შედგნენ
(შემდეგი ხუთი ხაზი დაზიანებულია)

სვეტი III

§30

1. მცველი, ვისაც ბრალდებული მოჰყავს
2. ოქროს შუბოსნის უკან დგება, როდესაც
3. მეფე ითხოვს სასამართლოს, მცველი იღებს
4. და მცველთა მთავარს უდებს ხელში, ის რა
5. სამართლის საქმე (არის), მცველთა მთავარს ეუბნება, მცველთა მთავარი კი მეფეს გადასცემს.

§31

6. შემდეგ მცველთა მთავარი მიდის, 2 წარჩინებული უკან მიჰყვება

7. ეს იქნება მეეტლეთა მთავარი თუ ათმეთაური, ისინი მცველთა მთავრის უკან დგებიან
8. ერთი დგას გარეთ – ის ან მცველია ან
9. ვინმე წარჩინებული. მცველი ვისაც ბრალდებული შემოჰყავს
10. უკან გარბის, ის მიდის და ოქროს შუბოსანთან
11. დგება, შემდგომ იმართება სასამართლო.

§32

12. „სასახლის ძეთა“ მხარეს, „სასახლის ძეთა“ მთავარი დგას, მის უკან
13. 2 „სასახლის ძე“ დგას, ისინი სამნი არიან, როცა ბრალდებულს
14. გაანთავისუფლებენ მცველთა მთავარი თავის ადგილს ინარჩუნებს (სიტყვ. იჭერს) 2 წარჩინებული კი
15. რომლებიც უკან დგანან, ბრუნდებიან და უკან
16. მცველებს უერთდებიან, როცა მცველი დგას გარეთ

§33

17. და სხვა ბრალდებული შემოჰყავს
18. 2 წარჩინებული, რომლებიც მცველთა მთავრის უკან დგანან, ისინი ბრალდებულს
19. გვერდით მიჰყვებიან. მცველს კი რომელსაც გარეთ უჭირავს ადგილი
20. (იმ დროს) როცა ბრალდებულს მცველებთან ერთად მწყობრში ჩააყენებენ
21. შემდეგ ბრალდებულის უკან მიდის
22. და ის ბრალდებულის გარეთ მარჯვნივ მიემართება.

§34

23. თუკი „სასახლის ძეს“ ამბავი მოაქვს, ის მარცხნიდან

24. „სასახლის ძეთა“ უკნიდან მოდის, ხოლო თუ საიდანმე ბრუნდება
25. უკან (იგივე) გზას გაივლის და მცველებს
26. წინ ჩაუვლის.

§35

27. ის მცველი, რომელიც ბრუნდება მარჯვნიდან, მცველების
28. უკან მიდის მარშით, ამგვარადვე უკანა გზაზე მარჯვნივ გაივლის,
29. მაგრამ ის მცველების წინ კი არ ჩაივლის, (არამედ)
30. „სასახლის ძეებს“ ჩაუვლის მარშით.

§36

31. თუკი ბრალდებული იქ დგას, ხოლო მცველი ან „სასახლის ძე“
32. სასამართლოს დროს ბრალდებულის წინ კი არ ჩაივლის
33. (არამედ) მას უკან ჩაივლის და იკავებს თავის ადგილს
34. ის მიდის მარშით და მასთან დგება.

§37

35. თუკი რომელიმე სხვა ქვეყნის ჯარს – ეს (იქნება) ქასქას საომარი ჯარები
36. თუ ქუმახას ჯარები და (კიდევ) სხვა ჯარებს – მეფე იძახებს
37. მაშინ ყველა მცველი უკან მისდევს მათ.
38. თუ შუბები ცოტაა, ისინი შუბოსნებს
39. ართმევენ და ისინიც უკან მიჰყვებიან მარშით (შეიარაღებულნი), ისინი ამას „შემოვლით ოპერაციას“
40. ეძახიან.

§38

41. მხოლოდ ხელკეტებით შეიარაღებულნი არ

მიჰყვებიან უკან – მათთვის მიუღებელია
(სიტყვ. არ აყენებენ)

42. ხოლო მცველები, რომლებიც დარჩებიან (ისე, რომ) შუბი ვინმეს
43. არ უჭირავს (ე.ი. შუბის გარეშე რჩებიან ასეთი მცველები) იჭერენ ხელკეტებს, ისინი არ დგებიან ^{მის}კალმას–ის მატარებელ
44. „სასახლის ძესთან“, არამედ სხვა ორი „სასახლის ძე“ როცა წინ წამოიწევენ
45. ჩადგებიან მათთან მწყობრში, ხოლო მცველები ვისაც
46. ხელკეტები უჭირავს, ისინი მათ უკან მიემართებიან.

§39

47. თუ ქალაქის თავი ან ლაშქრის ზედამხედველთა მეთაური (იქ არის),
48. ისინი მწყობრში დგებიან, ეს მათთვის მისაღებია თუკი ეტლს
49. უკან მიჰყვებიან. ისინი ხელკეტით არ უნდა გაყვნენ,
50. შუბები უნდა აიღონ.

§40

51. როდესაც სასამართლო დამთავრდება, ვინცაა ის
52. ბრალდებული გაჰყავთ, როცა წინ ჩაივლის
53. მცველი ვისაც ბრალდებული მოჰყავს, მცველთა მთავართან . და მცველი, რომელიც შიგნით იჭერს ადგილს, ყველას ეუბნება:
54. „(საქმე) შესრულებულია“! მცველთა მეთაური ან მცველთა ათმეთაური ან ლაშქრის ზედამხედველი მეფეს ეუბნება „(ყველაფერი) მოგვარებულია“!

§41

55. თუ მეფე ეტლს მოითხოვს, მაშინ მცველს მიაქვს ტახტი
56. და მას დგამს (ეტლში), მეფე ეტლში ჯდება და მას მცველს ვინც (ეტლს) ხურავს,
57. ხელკეტი უჭირავს და მარჯვენა ცხენი - მარჯვენა ხელით ლაგამში
58. უჭირავს, მარცხენა ხელით კი ^{მ^ა}kāpur-ი უჭირავს ხელკეტთან ერთად
59. მას ეტლი უჭირავს და აწონასწორებს, (რომ) არ გადაბრუნდეს.

§42

60. მცველს კი რომელთაც შუბები უჭირავთ, ისინი მეჯინიბეს
61. აძლევენ, როცა შინ ბრუნდება მეჯინიბე
62. შუბებს კარისკაცს აძლევს და მას შეაქვს სვეტებიან ღია ჰოლში.

§42ა.

63. როცა (მეფე) ეტლით ბრუნდება, მაშინ ერთი მცველი შუბით
64. მცველებს და „სასახლის ძეებს“ ნიშანს აძლევს და ნესურად (ე.ი. ხეთურად) ეძახის
65. „განზე!“

§43

66. მცველები და „სასახლის ძეები“ უკნიდან მოირბენენ
67. მეჯინიბეები მარცხენა ჯორს შემოუვლიან
68. და ისინი ეტლს უკან აბრუნებენ, შუბები .
69. შუბოსნები და სალაშქრო ათასეული ბრუნდება ისე, რომ პირველი
70. ბოლო ხდება.

§44

71. შემდეგ (მეფე) ეტლით Halentuwa-სკენ მიემართება და როდესაც

72. კარიბჭეს მიუახლოვდება ის მგალობლები და ქურუმი
73. შუბით (შეიარაღებული) შუბოსნებს მიჰყვებიან უკან.
74. როცა მგალობლები კარიბჭეს მიუახლოვდებიან
75. იძახიან: „ახა!“ ქურუმი არ იძახის.

§45

76. ხოლო როცა ჯორებიანი ეტლი
77. მიუახლოვდება კარიბჭეს, მგალობლები და ქურუმი
78. (მაშინ) იძახიან.

სვეტი IV

§46

1. ქ. ხახას მცხოვრებლები უკან მიჰყვებიან შუბოსნები შუბებით.
2. და ოქროს შუბოსნები თანაბარი სახით მიიწევენ წინ ქ. ხახას მცხოვრებლების უკან
3. დგებიან და გალობენ, მგალობლები სვეტებიანი ღია ჰოლის
4. კარიბჭესთან მიახლოებისთანავე იძახიან „ახა!“ ქურუმი
5. არაფერს იძახის, როცა ჯორებს კარიბჭიდან გამოიყვანენ
6. მგალობლები და ქურუმი კვლავ იძახიან და
7. გვერდითა გასასვლელით გადიან.

§47

8. როცა შუბოსნები სვეტებიან ღია ჰოლში გაივლიან,
9. სადაც შუბოსნები შუბებს ტოვებენ, იქ მიდიან
10. შედიან, მცველი კი ტახტს იღებს და ის

„სასახლის ძის“

- I I. მარცხნივ მიემართება მარშით, ის აგრძელებს ბორბლის მარცხენა მხარეს
- I 2. სვლას, როცა ეტლს აბრუნებენ
- I 3. ის ტახტს დგამს.

§48

- I 4. ქ. ხახამას მცხოვრებლები დუძან, სასახლის კარიბჭესთან
- I 5. არ მიდიან, თუკი ორი სვეტებიანი ღია ჰოლია, ისინი ქვემოთა
- I 6. კარიბჭესთან მიდიან, ზემოთა კარიბჭესთან კი
- I 7. არ ადიან.

§49

- I 8. როცა მეფე ეტლიდან ჩამოვა და თუ
- I 9. მცველთა მთავარი იქ დგას, მცველთა მთავარი თავის დაკვრით ესალმება და მიანდობს მეფეს
- 20. „სასახლის ძეთა“ მთავარს, თუ ვინმე წარჩინებული
- 21. იქ იმყოფება, ვინც პირველი დგას ან თავის დაკვრით ის ესალმება
- 22. თუკი წარჩინებულთაგან უფროსი არავეინ არ იმყოფება,
- 23. (მაშინ) მცველი ვინც კი იქ იდგება, ის უნდა მიესალმოს, თუ (მეფე) ეტლით სადმე წავა.
- 24. და როცა მეფე ეტლიდან ჩამოვა მცველთა მთავარი მცველებთან ერთად თავის დაკვრით ესალმება.
- ა) მცველი რომელიც ხურავს
- ბ) ეტლის მარჯვენა ბორბლის საპირისპიროდ დგება
- გ) მაშინ როცა მეეტლე თავს უკრავს, მარცხენა

ბორბლის საპირისპიროდ დგება.

§50

25. მეფე შედის Halentuwa-ში, მცველი
26. ოქროს შუბოსანი, კარისკაცი შედიან, ისინი მთავარ
27. კარიბჭიან შენობასთან მიდიან და ურდულს ხსნიან

§51

- 28.
29. ოქროს შუბოსანი მოოქროვილ შუბს რომელიც უჭირავს სასახლის ეზოში ქვემოთ
30. დებს, მცველები (კი) შიდა ოთახებში შედიან.

§52

31. მცველებს კი, ვისაც შუბები უჭირავთ ისინი მცველის
32. ეზოსკენ (პროცესუალურად) მიდიან და იქ თავსდებიან, ისინი დგებიან,
33. შუბები უჭირავთ, (რომელიც) მათ ძირს არ უნდა დადონ.

§53

34. მცველი, რომელიც . . . ის მიდის შუბი უჭირავს ხელში
35. ის სასახლის . . . გვერდითა გასასვლელთან დგება და შუბს
36. კარისკაცთან სვეტებიან ღია ჰოლში ტოვებს და მიდის.

§54

37. როცა [საჭმელი] მზად არის (სიტყვ.: კარგი გახდება), მიმტანს
38. სამზარეულოდან ერთი შემწვარი ბარკალი და რძის სახლიდან
39. ერთი სანყაო ტკბილი რძე მოაქვს და მცველებს აძლევს, და ისინი ჭამენ

(შეექცევინ).

§55

40. „სასახლის ძეგლსაც“ ერთ შემწვარ
ბარკალს და ერთ სანყაო ტკბილ რძეს
აძლევენ
41. და ისინი [ჭამენ].

§56

42. მაგრამ როცა
43. მოდის და ოქროს შუბოსანს . . ამგვარად
44. ეძახის: „მოიტანეთ!“

§57

45. ოქროს შუბოსანი ეძახის შუბოსნებს
ლუვიურად
46. „[საძინებლისაკენ!]“

§58

47. შუბოსანი კი იღებს შუბს, მაგრამ ბრინჯაოს
შუბის პირი დაბლაა დაშვებული
48. ის სამზარეულოსაკენ მიდის . და ასე
ამბობს:
49. „საძინებლისაკენ!“

§59

50. შემდეგ შუბოსანი . . . მაგრამ ბრინჯაოს
შუბის პირი მაღლაა
51. აღმართული
52. სასახლეში

კოლოფონი

53. მცველების წესების პირველი წიგნი
დასრულებულია!

II თავი

ინსტრუქციის შინაარსი და განმარტებები

ვფიქრობთ, „მცველთა ინსტრუქციის“ თანმიმდევრული ანალიზი. დაგვეხმარება თვით ტექსტის სპეციფიკის გარკვევაში. ინსტრუქცია შესაძლებელია გეგმის სახით დავყოთ რამდენიმე საკითხად სვეტებისა და პარაგრაფების მიხედვით და გავაანალიზოთ თითოეული მათგანი:

1. სვეტი I: §1-§3 – Halentuwa-³ კედელთან სასახლის ეზოში დგომის წესები:

- §1. დილით Halentuwa-ი მცველთა საქმიანობა. მეეზოვეების მიერ Halentuwa-ს დასუფთავება.
- §2. 12 მცველის ადგილი Halentuwa-ს კედელთან სასახლის ეზოში. იარაღთან დამოკიდებულება.
- §3. მცველი და ოქროს შუბოსნები Halentuwa-ს გარეთა კედლის დამცველნი.

აქ ლაპარაკია იმაზე, თუ როგორ იცავდა თორმეტი მცველი Halentuwa-ს ეზოს შიდა კედელს. ზოგჯერ ეს რაოდენობა არ იყო სრული, რაც განპირობებული იყო იმით, რომ ერთ-ერთი მცველი სახლში იმყოფებოდა და ამის ნებართვაც ჰქონდა აღებული ან უფროს მოხელეთა მიერ დავალების შესასრულებლად იყო გაგზავნილი. გარეთა კედლის მცველები იყვნენ შუბოსნები. ერთი მცველი მცველთა მხარეს იცავდა ჭიშკარს, ხოლო ერთი

³ ს. ალპი და ა. კამენჰუბერი Halentuwa-ს „ტაძარში მთავარ საკულტო ადგილად“, ლ. იაკობ-როსტი – „მოსასვენებელ ოთახად“; ხოლო ჰ. გუტერბორკი „სასახლედ“ მიიჩნევენ. ამ ინსტრუქციის მიხედვით შეიძლება ვიფიქროთ, რომ იგი „სასახლის“ დარბაზი იყო, რომელსაც საკულტო დანიშნულებაც შეიძლება ჰქონოდა,

ოქროს შუბოსანი შუბოსნების მხარეს. მათი განლაგების წესი შეუცვლელი იყო და ასე იცავდნენ ისინი მთელი დღის მანძილზე.

2. §4-§8 – მცველისათვის დაცვის ადგილის მიტოვების აკრძალვა:

- §4. მცველთა მთავარი შუბის მფარველი ღვთაების წინაშე.
- §5. მეფის და სასახლის რამდენიმე პირის იარაღთან დამოკიდებულება.
- §6-§8. მცველთათვის დაცვის ადგილის თავისი ნებით დატოვების აკრძალვა.

როგორც ტექსტიდან ჩანს, მცველს თვალეზიარება უნდა ჰქონდეს იმ ადგილის მიმართ, სადა იმყოფებოდა იმ ადგილის მფარველი ღვთაებები. ყურადღება არ უნდა მოედუნებინა და მითუმეტეს არ ჰქონდა უფლება თავისი ნებით რაიმე მიზეზით მიეტოვებინა მისთვის განკუთვნილი დასაცავი ადგილი, მაშინაც კი თუკი ფიზიოლოგიური მოთხოვნილება შეაწუხებდა. ეს „გასაჭირი“ უნდა შეეთანხმებინა მცველთა მთავართან, ვინაიდან მისი ნებართვის გარეშე თავის პოსტს ვერ დატოვებდა.

3. §9, §10. – მცველის და კარისკაცის ურთიერთდამოკიდებულება:

მცველი ასევე ნებით ვერ შევიდოდა სვეტებიან ღია ჰოლში. თუკი შევიდოდა, მაშინ იარაღი (შუბი) უნდა დაეტოვებინა კარისკაცთან. თუ იარაღს კარისკაცის დაუკითხავად აიღებდა, მცველს უწყურადღებობისათვის შეეძლო ეჩივლა კარისკაცისთვის. თუ კარისკაცი გაიგებდა, მაშინ მცველს სჯიდა მის კომპეტენციაში შემავალი მეტოქით.

4. §11. მთავარი კარიბჭით სარგებლობის წესები:

მცველები და „სასახლის ძენი“ თუ გაგზავნილნი არ იყვნენ შიკრიკთა მთავრის მიერ, მთავარი კარიბჭით არ სარგებლობდნენ. წარჩინებულებს და ათასეულის მეთაურებს კი მთავარი კარიბჭით სარგებლობის უფლება ჰქონდათ ე.ი. სასახლის პერსონალთათვის კარიბჭით სარგებლობის სხვადასხვა წესი არსებობდა.

5. §12-§29 – პროცესუალური სვლა (კორტეჟი) – გაგრძელება სვეტი III–IV §41-§50:

- §12. მეფის გამგზავრებისათვის მზადება. დალაქის რიტუალური საქმიანობა. მთავარი კარიბჭის გაღება.
- §12ა. მეჯინიბეების მიერ ეტლის მომზადება. მცველთათვის დგომის დადგენილი წესი განსაზმენდელის და ეტლის გვერდით. მცველი – ტახტის დამკავებელი.

სვეტი II (მოწესრიგებული საზეიმო მსვლელობა)

- §13. ორი zinziniul-ი და მთავარსარდალი. მათი ადგილი და შეიარაღება.
- §14. დაზიანებულია.
- §15, §16. სალაშქრო ათასეული და ლაშქრის ზედამხედველი, შეიარაღება, გამორჩეული ჩაცმულობა.
- §17. ორი მაღალი რანგის შუბოსანი და ოქროს შუბოსანი, მათი შეიარაღება.
- §18. მეფის მიცილება ეტლთან.
- §19. მეფისათვის სამეფო ინსიგნიების გადაცემა. ეტლის დაძვრისას მაღალი რანგის პირთა მიერ მეფის გაცილება. მეჯინიბეთა მთავარი ეტლის წინ.
- §20, §21. მცველთა და „სასახლის ძეთა“ განლაგება ეტლის უკან და შეიარაღება.

- §22. სამხედრო მომმარაგებელი. მეფის იარაღის მატარებლის დაყენება მარცხენა ბორბალთან.
- §23. ოქროს შუბოსანი იარაღით და ექიმი-მაგი ^{ᄒᆞᆫ} mukar-ით.
- §24. შუბოსნები, შუბოსანთა მთავარი და ლაშქრის ზედამხედველი. მათი შეიარაღება და გამორჩეული ჩაცმულობა.
- §25. §26. ორი სალაშქრო ათასეული, განლაგება, შეიარაღება, ჩაცმულობა.
- §27. §28. სალაშქრო ათასეულის მდგომარეობა მსვლელობისას ვიწრო გზის შემთხვევაში. მონაწილე ცხოველები (?).
- §29. დაზიანებულია.

სვეტი III

- §41. მეფის უკან დაბრუნება. ერთი მცველი ტახტით, მეორე ხელკეცითა და ლაგამით ხელში. მათი ფუნქცია.
- §42. ეტლის უკან დაბრუნება. იარაღის ჩაბარება.
- §42ა. მცველთა და „სასახლის ძეთა“ განცალკევება.
- §43. მეჯინიბეების ფუნქცია. შუბოსანთა და სალაშქრო ათასეულის განცალკევება.
- §44. მეფის შესვლა ეტლით Halentuwa-ში.
- §44-§46. მგალობლები და ქურუმი. მათი რიტუალური საქმიანობა.

სვეტი IV

- §47. შუბოსნების მიერ იარაღის ჩაბარება. მცველის ფუნქცია ტახტთან მიმართებაში.
- §48. კარიბჭეში შესვლის წესები.
- §49. მაღალი რანგის პირთა მისალმება მეფისადმი ეტლიდან ჩამოსვლის დროს.

- §50. მეფის შესვლა Halentuwa-ში. კარის დაკეტვა.

სანამ უშუალოდ დაიწყებოდა ეს საზეიმო მსვლელობა, წინასწარ მიდიოდა მზადება. დალაქი შესაბამის რიტუალს ასრულებდა. მეჯინიბეები ეტლს ამზადებდნენ მეფისათვის. მცველები იკავებდნენ მათთვის განკუთვნილ ადგილს განსაზღვრული მარჯვენა მხარეს და ეტლის მარჯვნივ. შემდეგ ჩამოთვლილია სასახლის სხვადასხვა პერსონალი, ვის რა ადგილი ეჭირა კორტეჟში ეტლის წინ თუ უკან და რითი იყვნენ შეიარაღებული. მათი უმრავლესობა გამორჩეული ტანისამოსით იყო შემოსილი. სასახლის პერსონალთა ნაწილი მეფის ეტლის წინ მიემართებოდა, ნაწილი უკან. მაგ.: ეტლის წინ განლაგებულნი იყვნენ *zinziniul*¹-ი, მთავარსარდალი, სალაშქრო ათასეულის მეთაური, ლაშქრის ზედამხედველი, სალაშქრო ათასეული, ოქროს შუბოსნები და მალაი რანგის შუბოსნები, მეჯინიბეთა მთავარი. ეტლის უკან კი – მცველები „სასახლის ძენი“, ოქროს შუბოსანი და ექიმი-ქურუმი, შუბოსანთა მთავარი და ლაშქრის ზედამხედველი, სალაშქრო ათასეულის მეთაური და სალაშქრო ათასეული. ასევე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მარჯვენა თუ მარცხენა ბორბალთან სასახლის პერსონალის დგომის წესს. მაგ.: „შუბოსანი სასახლის ძე“ მათრახითა და ^მ*mukar*-ით ხელში ეტლის მარცხენა ბორბალთან იდგა (მათრახს „სასახლის ძეთა“ მთავრის საშუალებით შემდგომ მეფეს გადასცემდა). ასევე მცველიც, რომელსაც ტახტი ეჭირა ეტლის მარცხენა ბორბალთან უნდა მდგარიყო.

¹ *Zinziniul*-ები კონკრეტულად ვინ იყვნენ, გაურკვეველია, მაგრამ ფაქტია, რომ სამხედრო პირებს წარმოადგენდნენ და შეიარაღებულნი იყვნენ.

² ^მ*mukar*-ი სავარაუდოდ შეიძლება იყოს „არფა“.

საინტერესოა ტექსტის მიხედვით სამეფო კარის პერსონალთა განლაგების თანმიმდევრობა, ამიტომაც იგი სქემის სახით წარმოვადგინე მსვლელობის უკეთ დანახვის მიზნით.

საზეიმო მსვლელობა, როგორც ამ კონკრეტული ტექსტიდან ჩანს საკმაოდ გრანდიოზულია და სასახლის პერსონალთა რაოდენობის სიუხვითაც გამოირჩევა. მთელი რიგი ცერემონიების შემდეგ (მეფის გამოსვლა *Halentuwa*-სახლიდან, ეტლამდე მიცილება, ეტლში მეფის ჩასმა, ეტლის დაძვრა და ამ კონკრეტულ სიტუაციებში სხვადასხვა პერსონალთა საქმიანობა) იწყებოდა მეფის საზეიმო მსვლელობა თანმხლებ პირებთან ერთად. სასახლის პერსონალთა საზეიმო მსვლელობა მეფის ეტლთან მიმართებაში ასე გამოიყურება:

ეტლის წინ:

ერთად იდგნენ 2 *zinziniul*-ი საბრძოლო იარაღით და ხელკეტებით შეიარაღებული მთავარსარდალი, გამორჩეული ტანისამოსით იყვნენ ისინი შემოსილნი.

მათ უკან ორი კაცი . . . *(ტექსტი დაზიანებულია და არ ჩანს, ვინ იყვნენ ისინი და რითი იყვნენ შეიარაღებული)*.

შემდეგ 2 სალაშქრო ათასეული იდგა შუბებით შეიარაღებული, სალაშქრო ათასეულის მეთაური და ლაშქრის ზედამხედველი ხელკეტით შეიარაღებულნი.

მათ მოჰყვებოდა ორი მაღალი რანგის შუბოსანი, მეფის პირდაპირ მარჯვნივ იდგა და შეუიარაღებულნი იყვნენ. მათთან იდგა ოქროს შუბოსანიც

მოოქროვილი შუბით. „შუბოსანი სასახლის ძე“ მათრახით და ^{GIS}*mukar*-ით ეტლის მარცხნივ მეფის წინ მიემართებოდა.

ეტლის წინ ხელკეტით შეიარაღებული მეჯინიბეთა მთავარი მიემართებოდა.

ეტლის უკან:

შუბებით შეიარაღებული მცველთა ორი რიგი და სასახლის ძეთა“ ერთი რიგი იყო განლაგებული. მათთან იდგა ასევე ერთი „სასახლის ძე“ ⁶ 𐌆𐌵𐌹𐌸𐌹𐌸-ით.

უკან ოქროს შუბოსანი მოოქროვილი შუბით და ექიმი-მაგი ⁶ 𐌹𐌸𐌹𐌸-ით.

შემდეგ ორი შუბოსანი მიემართებოდა, უმაღლესი რანგის სამხედრო პირების მსგავსად სადღესასწაულო ტანისამოსი და ფეხსაცმელებით იყვნენ შემოსილნი. შუბოსანთა მთავარი და ლაშქრის ზედამხედველი ხელკეტებით შეიარაღებულნი მარშით მიჰყვებოდნენ.

მათ მოჰყვებოდა ორი სალაშქრო ათასეული შუბებით შეიარაღებული და საზეიმოდ გამოწყობილი, უმაღლესი სამხედრო პირები, სალაშქრო ათასეულის მეთაური და ლაშქრის ზედამხედველი მიემართებოდა წინ და ხელკეტებით იყვნენ შეიარაღებულნი.

ასე გამოიყურება ეს საზეიმო მსვლელობა, რომლის მონაწილედაც ასევე ითვლებიან მგალობლები და ქურუმი თავიანთი სარიტუალო შეძახილებით. სხვადასხვა ქალაქის მცხოვრებლები და ცხოველები, თუმცა ამ ორ უკანასკნელთა როლი ნაკლებადაა გასაგები.

რაც შეეხება მეფეს, იგი მთავარი ფიგურაა ამ მსვლელობაში და ურთიერთობდა მხოლოდ მაღალი რანგის პირებთან. კერძოდ, როდესაც იგი Halentuwa-დან გამოდიოდა „სასახლის ძეთა“ მთავარს მისი ხელი ეჭირა და ისე მიჰყავდა ეტლამდე და აჯენდა ეტლში. მაღალი რანგის პირებიც აცილებდნენ მეფეს, გადასცემდნენ მას სამეფო ინსიგნიას — მათრახს. უკან დაბრუნებისასაც მეფეს ისევე მოწინებით და შეძახილებით ხვდებოდნენ სანამ იგი ეტლით Halentuwa-მდე მიაღწევდა. ეტლიდან

⁶ 𐌆𐌵𐌹𐌸𐌹𐌸 — მოხრილობოლოიანი სამეფო ინსიგნია

ჩამოსულ მეფეს უნდა მისალმებოდნენ მაღალი რანგის პირები, თუ ისინი არ იქნებოდნენ ადგილზე მაშინ ვინც იქნებოდა, თუნდაც დაბალი რანგის ყოფილიყო ისინი მიესალმებოდნენ. შემდეგ მეფე შედიოდა Halentuwa-ში. ეს მსვლელობა გაყოფილია და შუაშია მოთავსებული სასამართლო პროცესი.

I. სვეტი III: §30-§36; §40 – სასამართლო პროცესი:

- §30. ბრალდებულის შემოყვანა. მეფისთვის სასამართლო საქმის შეტყობინება.
- §31. მაღალი რანგის პირთა განლაგება. სასამართლო პროცესი.
- §32. „სასახლის ძეთა“ დაყენება. ბრალდებულის „გათავისუფლება“.
- §33. სხვა ბრალდებულის შემოყვანა.
- §34. „სასახლის ძეთა“ მოქცევის წესები კონკრეტული შემთხვევისათვის.
- §35. მცველთა მოქცევის წესები კონკრეტული შემთხვევისათვის.
- §36. მცველთა და „სასახლის ძეთა“ მოქცევის წესები ბრალდებულთან მიმართებაში.
- §40. სასამართლოს დამთავრება. მეფისთვის საბოლოო საქმის ვითარების შეტყობინება.

სასამართლო საქმის წარმოება საერთოდ ეხებოდა მეფეს, იგი გვევლინება სწორედ მთავარ მსაჯულად. როგორც ჩანს, სასამართლოზე იხილებოდა რამდენიმე ბრალდებულის საქმე. სასამართლოს დაწყებამდე შემოჰყავდათ ბრალდებული, მეფეს მოახსენებდნენ მაღალი რანგის პირები რა სამართლის საქმეც ჰქონდათ განსახილველი და შემდეგ იწყებოდა პროცესი. ბრალდებული პროცესის მსვლელობისას ალყაში ჰყავდათ მცველებს. როცა ერთი ბრალდებულის საქმე მორჩებოდა, იგი

გაჰყავდათ და ახალი მსჯავრდებული შემოჰყავდათ. აქ საინტერესოა მცველთა და „სასახლის ძეთა“ მოქცევის წესები კონკრეტულ შემთხვევაში (მცველთა და „სასახლის ძეთა“ ჩავლის წესები სასამართლო პროცესისას).

2. §37-§39. – ჯართან მიმართებაში სასახლის ზოგიერთ პირთა მდგომარეობა და შეიარაღების წესები:

- §37. მცველთა როლი ჯართან მიმართებაში.
- §38. შეიარაღება.
- §39. „ქალაქის თავი“-სა და ლაშქრის ზედამხედველის ადგილი. მათი შეიარაღება.

საჭირო მომენტში, როდესაც მეფე გამოიძახებდა ამა თუ იმ ქალაქის საომარ ჯარებს. ყველა მცველს ევალეზებოდა, რომ ჯარს უკან გაჰყოლოდა. ამ დროს მათ შეიარაღებას ექცეოდა დიდი მნიშვნელობა. შუბით და ხელკეტებით შეიარაღებულებს სხვადასხვა ადგილი ეჭირათ. შუბით შეიარაღებული მცველი უფრო საიმედო იყო და ხელკეტებით შეიარაღებული მცველებთან შედარებით და უფრო პრივილეგირებულნიც იყვნენ, რაც მათ დგომის წესშიც აისახებოდა. იგივე ეხებოდათ ქალაქის თავსაც და ლაშქრის ზედამხედველსაც. შეიარაღების ეს წესი აუცილებლად უნდა ყოფილიყო გათვალისწინებული ამგვარ სიტუაციაში.

1. §51-§59 – სასახლის პერსონალი დღის ბოლოს:

- §51. ოქროს შუბოსნის მიერ იარაღის ჩაბარება.
- §52. მცველები მცველთა ეზოში.
- §53. მცველთა განთავისუფლება სამუშაოდან. იარაღის ჩაბარება.
- §54. მცველებზე საჭმლის განაწილება.
- §55. „სასახლის ძეებზე“ საჭმლის განაწილება.

- §56. დაზიანებულია.
- §57. §58. ბრძანების გაცემა დასაძინებლად.
- §59. დაზიანებულია.

პირველად შედიოდა მეფე Halentuwa-ში, შემდეგ დანარჩენი სასახლის მომსახურე პერსონალი. მაგალითად, სასახლის მომსახურე პერსონალთაგან ზოგიერთი მათგანი სასახლის ეზოში ტოვებდა იარაღს და ზოგი კი ცოტა მოგვიანებით კარისკაცთან აბარებდა, ამის შემდეგ შედიოდნენ შიდა ოთახებში სავახშმოდ. როდესაც საჭმელი გამზადდებოდა, მიმტანს მოჰქონდა მათთვის შემწვარი ხორცი, ტკბილი რძე რძის სახლიდან. პირველად მათთვის განკუთვნილ ულუფას ღებულობდნენ მცველები, შემდეგ კი სხვა პერსონალი. ეს წესიც მტკიცედ იყო დაცული. ამის შემდეგ გაიცემოდა ბრძანება დასაძინებლად.

ასეთია ამ საკითხების მოკლე მიმოხილვა. საერთოდ დაცვის ორგანიზაცია ხეთებთან საინტერესოა იმდენად, რამდენადაც ამ როლში ძირითადად უფრო მცველები გვევლინებიან, მაგრამ არა ნაკლებ მნიშვნელოვანნი არიან სასახლის სხვა პერსონალიც. რომელთაც დაცვის გარდა სხვა ფუნქციებიც ჰქონდათ. ეს ტექსტი სხვადასხვა საინტერესო მომენტების გარდა გამოირჩევა სასახლის პერსონალის სიუხვითაც. ვნახოთ რა პერსონალთან გვაქვს საქმე.

III თავი სასახლის სხვა პერსონალი

DUMU^{MES} E.GAL—„სასახლის ძენი“, მათი ადგილი იყო მეფის ახლოს, სასახლეში. „სასახლის ძენი“ ემორჩილებოდნენ GAL DUMU^{MES} É.GAL—„სასახლის ძეთა“ მთავარს. მეფის გამგზავრებისას მას „მეფის ხელი (ხელში) ეჭირა“ და ასე მიჰყავდა იგი ეტლამდე და სვავდა ეტლში. ერთ-ერთი რიგითი „შუბოსანი სასახლის ძე“ იქვე უნდა მდგარიყო, რომელსაც სამეფო ინსიგნია „მათრხი“ და ეტლის ^{GIS}mukar—ი ეჭირა. იგი შემდეგ მათრახს „სასახლის ძეთა მთავარს“ გადასცემდა, ის კი მეფეს აწვდიდა. მგზავრობისას „სასახლის ძენი“ მეფეს თან მიჰყვებოდნენ ეტლის უკან მარცხნივ ერთ რიგად. ერთი „სასახლის ძე“ იყო მათ შორის გამორჩეული, რომელსაც ეჭირა ^{GIS}kalmuš—ი. როდესაც მეფე მგზავრობიდან ბრუნდებოდა „სასახლის ძეთა“ მთავარი თავის ადგილზე ხვდებოდა, რომ მეფე სასახლემდე ისევ ისე მიეცილებინა, როგორც ეტლამდე მიიყვანა. როცა მეფე დაბინავდებოდა, „სასახლის ძენიც“ შიდა ითახეებში შედიოდნენ სავახშმოდ, მათ საკვები იგივე ეძლეოდათ რაც მცველებს, მაგრამ მათ შემდეგ. „სასახლის ძეთაც“ მცველების მსგავსად არ ჰქონდათ უფლება მთავარი კარიბჭით ესარგებლათ.

სასახლის პერსონალთა შორის მოხსენიებულნი არიან LÚ^{MES} ŠUKUR—შუბოსნები, რომლებიც GAL LÚ^{MES} ŠUKUR—შუბოსანთა მთავარს ემორჩილებოდნენ. აქვე უნდა მოვიხსენიოთ LÚ^{MES}ŠUKUR.GUŠKIN—ოქროს შუბოსნები, რომლებც UGULA LÚ^{MES} ŠUKUR.GUŠKIN—ოქროს შუბოსანთა ათმეთაურს ემორჩილებოდნენ. ოქროს შუბოსნებს განსაზღვრული ჰქონდათ Halentuwa-ს გარეთა კედელთან დგომა და ასე იცავდნენ ამ ადგილს მთელი დღე. მაღალი რანგის შუბოსნები შუბების გარეშე, შეუიარაღებელნი კორტეჟში იდგნენ მეფის პირდაპირ მარჯვენა

მხარეს. ოქროს შუბოსანიც მათთან იდგა მოოქროვილი შუბით. ოქროს შუბოსანი და შუბოსანთა მთავარი ეტლს მიჰყვებოდნენ უკან, მხოლოდ „სასახლის ძეთა“ შემდგომ. მათ კარგი სადღესასწაულო ტანისამოსი და ფეხსაცმელები ემოსათ *hilaimi*-ის ხალხის მსგავსად. შუბოსნები უკან დაბრუნებისას სვეტებიან ღია შესასვლელში ტოვებდნენ იარაღს, ოქროს შუბოსნები კი ეზოში. როცა ყველა თავის საქმეს ამთავრებდა, შემდეგ ვახშმობდნენ. შემდეგ ოქროს შუბოსანი ლუფიურად მოუწოდებდა შუბოსნებს დასაძინებლად, შუბოსნები კი ხსვა პერსონალს.

ტექსტში მოიხსენიებიან *UGULA LIM-TI*-ათასი მეომრის მეთაური, რომელსაც უფლება ჰქნდა მთავარი კარიბჭით ესარგებლა, ასევე *LIM ŠERI*-სალაშქრო ათასეული, ყველა ესენი *UGULA LIM ŠERI*-სალაშქრო ათასეულის მეთაურს ემორჩილებოდა და შეიარაღებულნი იყვნენ ხელკეტებითა და შუბებით. ისინი საბრძოლო მოვალეობის გარდა ესკორტშიც მონაწილეობდნენ. „*თუ წინ ვინ-რო გზა ექნებოდათ გასავლელი, უნდა გაყოფილიყვნენ და სამ რიგად წასულიყვნენ ან კიდევ თუ პირველთაგანი წინ გაუშვებდა ცხენს ან გაგულისებულ ხარს, პირველის ცოდვა იყო, თუ ბოლო მდგომი, უკანასკნელის ცოდვა იყო და ისჯებოდნენ*“ – ნათქვამია ტექსტში.

NIMGIR.ERIN^{MES}-ლაშქრის ზედამხედველი მიჰყვებოდა მეფის კორტიყს ეტლის წინ და უკან და ხელკეტით იყო შეიარაღებული. თუ ჯარს ახლდა, მაშინ შეიარაღებული იყო შუბით. იგი ემორჩილებოდა *UGULA NIMGIR.ERIN^{MES}*-ლაშქრის ზედამხედველთა მეთაურს.

LŠŠÀ.TAM-სამხედრო მომმარაგებელი, ნახსენებია ერთ ადგილზე, როცა „სასახლის ძეს“ აძლევდა დაჭიმულ მშვილდს, რომელიც სამშვილდეშია მოთავსებული და ასევე ისრით სავსე კაპარჭს. როგორც ჩანს, იგი იარაღით ამარაგებდა სამეფო კარზე მომსახურე ზოგიერთ პირს.

GAL LÚ.MESKUS, – მეეტლეთა მთავარი სასამართლო პროცესს ესწრებოდა, იდგა მცველთა მთავრის უკან. ასევე ეტლიდან ჩამოსულ მეფეს აუცილებლად უნდა მიგე-

ბებოდა თავის დაკვრით. როგორც ტექსტიდან ჩანს, ასევე უნდა არსებულებოდა მეეტლეთა ათმეთაურიც. მეეტლე საერთოდ მეფეს უნდა მისალმებოდა თავის დაკვრით ეტლიდან ჩამოსვლის დროს, შესაძლოა მისი აქადური ნაკითხვა იყოს ^{LÚ}KARTAPPU ვინაიდან ერთ ადგილზე ასე იხსენიება.

UGULA ^{LÚ.MEŠ}KIN – შიკრიკთა მეთაური. ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ მცველები მთავარი კარიბჭით არ სარგებლობდნენ, მაგრამ თუ გაგზავნილნი იყვნენ სადმე შიკრიკთა მეთაურის მიერ, მაშინ ჰქონდათ უფლება მთავარი კარიბჭით სარგებლობის. როგორც ჩანს, ამ პირს რაღაც პრივილეგია ჰქონდა სასახლის კარზე, რომ მცველთა შესახებ დადგენილი მკაცრი წესის დარღვევა მის სახელს უკავშირდება.

BEL.ÉRIN^{MEŠ} – მთავარსარდალი (სიტ.: „ლაშქრის ბატონი“) და ^{LÚ.MEŠ}zinzinuil-ი ერთად მოიხსენიებიან ერთხელ. ისინიც თან მიჰყვებოდნენ მეფეს და საზეიმოდ იყვნენ გამონწყობილნი. ლაშქრის მეთაური ხელკეტი იყო შეიარაღებული. ^{LÚ.MEŠ}zinzinuil-ები კონკრეტულად ვინ იყვნენ გაურკვეველია, მაგრამ ფაქტია, რომ სამხედრო პირებს წარმოადგენდნენ და იარაღსაც ატარებდნენ.

^{LÚ.MEŠ}Ī.DU – კარისკაცის მოვალეობა იყო სვეტებიანი ღია შესასვლელის დარაჯი, მცველთა იარაღის შენახვა. მცველთა და კარისკაცთა შორის დამოკიდებულებაზე უკვე ვისაუბრეთ. ერთს დავამატებდი, რომ მისი ყურადღება მაქსიმალურად უნდა ყოფილიყო მობილიზებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში, კანონის ძალით იხჯებოდა. კარისკაცი ოქროს შუბოსანთან და მცველთან ერთად ქმნიდა იმ სამეულს, რომელთაც ევალებოდათ, როცა მეფე Halentuwa-დან გამოდიოდა ან შედიოდა კარიბჭის გაღება-დაკეტვა.

GAL ^{LÚ.MEŠ}šalašheš – მეჯინიბეთა მთავარი ხელკეტი იყო შეიარაღებული, მას ემორჩილებოდა 10 მეჯინიბე, რომლებიც ეტლს სასურველ მიმართულებას აძლევდნენ და გამწევ პირუტყვს მეთვალყურეობდნენ. გამგზავრე-

ბისას მცველთა იარაღს იბარებდნენ და კარისკაცს გადასცემდნენ შესანახად.

^{LÚ.GIŠ} GU.ZA – „ტახტის კაცი“ ის პირია, ვისაც ევალე-ბოდა მეფის ტახტის შენახვა.

^{LÚ} ŠU.I – დალაქი (ხ. Tahaia), მას როგორც ჩანს, რიტუ-ალური ფუნქცია ჰქონდა სამეფო კარზე. კერძოდ, მას ევალეობდა მეფის გამგზავრების წინ მთავარი კარიბჭის galâma⁷–ს გასუფთავება.

^{LÚ} A.ZU – ექიმი-ქურუმი ნახსენებია ერთხელ, ხელში ეჭირა ^{GIŠ} mukar-ი მეფეს მგზავრობისას თან ახლდა და შელოცვის სიტყვებს წარმოთქვამდა. როგორც ჩანს, მას პროფესიული საქმიანობის გარდა რიტუალური ფუნქ-ციაც ჰქონდა დაკისრებული.

^{LÚ.MEŠ} ALAN.ZU – მგალობლები

^{LÚ} kita – ქურუმი. იგი მგალობლებთან ერთად არის ნახსენები, როგორც მეფის თანმხლები პირი, ისინი ყოველი შესასვლელის მიახლოებისას იძახდნენ „ახა“⁸–ს და გვერდითა კარიდან გადიოდნენ. მგალობელნი და ქურუმი იყვნენ რიტუალის შემსრულებელნი კონკრე-ტულ სიტუაციაში.

^{LÚ} ḥaggazuwaššacš მზარეული ან საჭმლის მიმტანი იყო, ეს ის პირია, ვინც სამზარეულოში ტრიალებდა და ევ-ალეობდა სასახლის პერსონალთა დაპურება.

^{LÚ.MEŠ} KISAL.LUH – მეეზოვეები. მათ ყოველ დღილით ევ-ალეობდათ სასახლის ეზოს დასუფთავება და წესრიგში მოყვანა. დღე მათი საქმიანობით იწყებოდა

⁷ Galâma – შესაძლოა კარის რაღაც ნაწილი იყოს.

⁸ „ახა“–რიტუალური შეძახილი.

IV თავი მცველები სასახლის კარზე

რაც შეეხება მცველებს (^სMEŠEDI), მცველთა ათმეთაურებს (UGULA 10 MEŠEDI) და მცველთა მეთაურს (GAL MEŠEDI), საკმაოდ საყურადღებოა იმდენად, რამდენადაც მთელი სამეფო კარის დაცვის ორგანიზება მათ ხელში იყო და ამასთან, სასახლეში სხვა ფუნქციებსაც ითავსებდნენ. როგორც ჩანს, მცველთა მთავრის ანუ „მთავარი მეშედის“ თანამდებობა საკმაოდ მნიშვნელოვანი და საპატიო იყო სასახლის კარზე. ამ თანამდებობის გავლენიანობას თელიფინუს ტექსტიც (ძვ.წ. 1550-1520წ.) ადასტურებს, როგორც ჩანს, უზურპაციის მონაწილენი ხშირად იყვნენ დიდებულები, (მათ შორის შესაძლოა ყოფილიყო მცველთა მთავარიც), რამაც განაპირობა თელიფინუს მიერ მემკვიდრეობის წესის დადგენა და კანონთა გამკაცრება, რაც ცოდვის ჩადენის შემთხვევაში დიდებულების თუ მდაბიოების დასჯას ითვალისწინებდა. ამ დროს მოხდა სწორედ მცველთა მთავრის ფუნქციების ოდნავ შესუსტება, თუმცა მცველთა მთავარნი სხვა მაღალი თანამდებობის პირებთან ერთად „უპირველესთა“ რიგში მაინც ირიცხებოდნენ. მცველთა მთავრის თანამდებობა რომ საპატიო იყო ხათუსილი III-ის ბიოგრაფიიდანაც კარგად ჩანს, რადგან თვითონ ხათუსილი III-საც ეჭირა ეს თანამდებობა, ვიდრე სრულიად ხეთთა მეფე გახდებოდა და ამას სიამაყითაც აღნიშნავდა.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილ ტექსტში კარგადაა ნაჩვენები მცველთა იერარქია, მათი ფუნქციები და ადგილი სამეფო კარზე, ასევე დამოკიდებულება სასახლის სხვადასხვა პერსონალთან და სხვა საინტერესო საკითხები. შევეცდებით, პარაგრაფების მიხედვით გეგმის სახით წარმოვადგინოთ ტექსტის ის პასაჟები, სადაც მცველებია მოხსენიებული, შემდგომ კი ცალ-ცალკე განვიხილოთ

თითოეული ასპექტი:

§1. მცველთა ადგილი Halentuwa-სახლში, მათი როლი ამ შემთხვევაში.

§2. 12 მცველის ფუნქციები და იარაღთან დამოკიდებულება.

§3. მცველის ადგილი Halentuwa-სახლის გარეთ და მათი ფუნქციები.

§4. მცველთა მთავარი და მცველები ტაძარში.

§5. მცველთა დამოკიდებულება იარაღთან გარეთ გამოსვლის შემდეგ.

§6-§8. მცველებს ეკრძალებათ დაცვის ადგილის მიტოვება.

§9. მცველის შესვლა არ შესვლის საკითხი სვეტებიან ღია ჰოლში.

§10. მცველის და კარისკაცის დამოკიდებულება.

§11 მცველთა გასვლის საკითხი კარიბჭიდან.

§12ა მცველთა დგომის წესი ეტლთან მიმართებაში და განსაზღვრულად.

§12ა მცველი „ტახტის დამკავებელი“.

§13-§28. განლაგება საზეიმო მსვლელობისას.

§18 ა) მცველის მიერ ტახტის დადგმა.

§19 ბ) მცველთა მთავრის თაყვანისცემა.

§20 გ) მცველთა ადგილი კორტეჟში, ერთი ტახტის მატარებელი მცველი.

§30-§33 მცველი, მცველთა მთავარი სასამართლოზე.

§34-§36. მცველის ჩავლის მიმართულება.

§37-§38. მცველთა როლი საომარ ჯარებთან მიმართებაში და იარაღთან დამოკიდებულება.

§40. სასამართლოს დასრულებისას მცველის და მცველთა მთავრის დანიშნულება.

§41. მეფის გამგზავრებისას მცველის ადგილი ეტლთან და ცხენთან მიმართებაში.

§42. მცველთა იარაღის ბედი.

§42ა. ეტლის უკან დაბრუნებისას მცველის ფუნქცია.

§47. პროცესუალური ცერემონიის შემდეგ მცველის ფუნქცია.

§50. მეფის დაბრუნებისას მცველთა მთავრის და მცველის მოვალეობა.

§50. მეფის Halentuwa-სახლში შესვლის შემდეგ მცველის საქმიანობა.

§51-§53. მცველები შიდა ოთახებში და შუბთან დამოკიდებულება.

§54. მცველების დაპურება.

§55-§59. „საძინებლისაკენ!“

დღის დაწყებისთანავე მცველები მიემართებოდნენ Halentuwa — სკენ, რომ დაეკავებინათ მათთვის განკუთვნილი ადგილი Halentuwa-ს შიდა კედელთან სასახლის ეზოში და შეიარაღებულნი იყვნენ შუბებით. მათი რიცხვი ყოველთვის თორმეტს არ აღემატებოდა. მაგრამ ზოგ შემთხვევაში, შესაძლოა ერთ-ერთი მცველი არ ყოფილიყო თავის ადგილზე (ეს ხდება მაშინ, როდესაც გაგზავნილი იყო ვილაციის მიერ კონკრეტული დავალების შესასრულებლად), ან ხდება ისეც, რომ ამ რიგით მცველს სხვადასხვა მიზეზთა გამო შესაძლოა სახლში ყოფნის ნება ჰქონოდა დართული და ამიტომ არ იმყოფებოდა დაცვის ადგილას. ამ დროს მცველს იარაღი თან არ მიჰქონდა, სავარაუდოდ, სასტიკად იკრძალებოდა და ამის გამო იარაღი რჩებოდა ზედმეტი, რომელსაც იბარებდა კარისკაცი და ის მეთვალყურეობდა.

ასევე მცველს ევალებოდა Halentuwa-ს გარეთა კედელთან დგომა და დაცვა. კერძოდ ერთი რიგითი მცველი იდგა ჭიშკრის ახლოს, იმ მხარეს სადაც 12 რიგითი მცველია განლაგებული და ასე იცავენ მთელი დღე.

მცველთა მთავარი, როგორც ტექსტიდან ჩანს, ხშირად ლოცულებდა ხოლმე შუბის მფარველი ღვთაების წინაშე. ამ დროს მას თან ახლდა შედარებით დაბალი

წოდების მცველები. როგორც ჩანს, ლოცვის დროს მას იარაღი თან არ უნდა ჰქონოდა. მუხლს მოიდრეკდა თუ არა იარაღს (ხელკეტს) ართმევდა მცველთა ათმეთაური თუ რიგითი მცველი და დებდა საკურთხეველთან. ისინი იარაღს გარეთ გამოსვლის შემდეგ კარისკაცებს აბარებდნენ. აშკარად არ ჩანს, მაგრამ საფიქრებელია, რომ მეფეც ლოცულობდა ამ დროს ღვთაების წინაშე, ვინაიდან ტექსტში ნათქვამია, რომ მეფე გასცემდა ამა თუ იმ პირთათვის იარაღის გადაცემასთან დაკავშირებით ბრძანებას, თუ დაბალი წოდების პირი იქნებოდა, მაშინ აქ მეფე არ ერეოდა.

როგორც აღვნიშნეთ, მცველებზეა დამოკიდებული Halentuwa-ს შიგნით თუ გარეთ დაცვის ორგანიზება. როგორც ჩანს, ეს იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ მცველს არ ჰქონდა უფლება თავისი ნებით დაცვის ადგილის მიტოვების, თუნდაც ფიზიოლოგიური მოთხოვნილების დროს. ამ დროს იგი იქცევა შემდეგნაირად: ყველა მცველს მოუვლის უკნიდან და მის წინ მდგომ მცველს ეუბნება: „საპირფარეშოში წავალ!“ ის მცველი სხვა მცველს ეუბნება ის მესამეს გადასცემს, მესამე—მეოთხეს და ასე თანდათან გადასცემენ ერთმანეთს, შემდეგ მცველთა ათმეთაურს, თუკი ამ დროს მცველთა მთავარი მცველთა სასახლის ეზოშია, მაშინ მცველთა ათმეთაური მასთან ათანხმებს რიგითი მცველის მიერ ადგილის მიტოვების საკითხს. თუ მცველთა მთავარი დართავს ნებას და იტყვის: „ის წავიდეს!“ მაშინ მცველიც მიდის, ასე რომ რიგითი მცველის მიერ ადგილის დატოვების საკითხი ფიზიოლოგიური მოთხოვნილების დროსაც კი თანხმდება მაღალი რანგის მცველებთან, კერძოდ მცველთა მთავართან და მხოლოდ მისი თანხმობით ტოვებს დაცვის ადგილს. ეს წესი მკაცრად უნდა დაცულიყო მცველის მხრიდან და თვითნებობა არ უნდა გამოეჩინა, თორემ შესაბამისად დაისჯებოდა. მაშასადამე, ეს საკითხი საკმაოდ მოწესრიგებული იყო სასახლეში, უფრო მეტიც,

თვით მეფე აკონტროლებდა მას.

საინტერესოა §9 და §10, აქ ნაჩვენებია რა შემთხვევაში ჰქონდათ მცველებს სვეტებიან ღია ჰოლში შესვლის უფლება და რა დროს არა. მნიშვნელოვანია ამ დროს მცველისა და კარისკაცის ურთიერთდამოკიდებულება. საერთოდ მცველს სვეტებიან ღია ჰოლში პირდაპირ შესვლის უფლება არ ჰქონდა „მას კარისკაცი უბრაზდება“ - ნათქვამია ტექსტში, ე.ი. კარისკაცი არეგულირებს სვეტებიან ღია ჰოლში ვინმეს შესვლის საკითხს. თუკი მცველი მაინც შევა და მას იარაღი აქვს თან, აუცილებლად კარისკაცთან უნდა დატოვოს და ისე შევიდეს. თუ მცველი იარაღს „მოიპარავს“ ე.ი. კარისკაცის დაუკითხავად აიღებს და კარისკაცი ვერ შეამჩნევს მაშინ მცველს უფლება აქვს მას უჩივლოს უყურადღებობისთვის და სასამართლოს გადასცეს განსასჯელად. მაგრამ თუ კარისკაცი წაისწრებდა „ცოდვაზე“ მაშინ იგი მცველს სასამართლოს კი არ გადასცემდა არამედ „ფეხსაცმელს ხდიდა“. ეს თითქოსდა უმნიშვნელო ფაქტი საკმაოდ საყურადღებოა. როგორც ჩანს, თვით კარისკაცის კომპეტენციაში შედიოდა ასეთი სადამსჯელო ოპერაცია. ეს შესაძლოა ყოფილიყო უფრო რალაც დამამცირებელი ქმედება ჩადენილი „ცოდვის“ საპასუხოდ, ჩემი აზრით ასეთი ქმედება სისხლის სამართლის საქმეს არ ეხებოდა, ამიტომაც არ ისჯებოდა სასამართლო ძალითაც, ალბათ უფრო უნდა მივიჩნიოთ როგორც სამარცხვინო დანაშაული ე.ი. ფეხსაცმლის გახდა ერთგვარ დამამცირებელ ქმედებად, პირადი ღირსების შელახვად აღიქმებოდა და მცველს უფუნქციოდ ტოვებდა.

მიუხედავად იმისა, რომ მცველებს საერთოდ სამეფო კარზე მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავათ, მაინც არ ჰქონდათ უფლება მთავარი კარიბჭით სარგებლობის, ისინი სარგებლობდნენ გვერდითა კარით, მაგრამ თუკი მცველს ბრალდებული შემოჰყავდა ან გაგზავნილი იყო მაცნეთა მეთაურის მიერ რაიმე დავალების შესასრუ-

ლებლად, სარგებლობდნენ მთავარი კარიბჭით. ეს იყო გამონაკლისი შემთხვევები.

მეფე თუკი სადმე მიემგზავრებოდა, მაშინ ყოველ სასახლის მსახურს თავისი ფუნქცია ჰქონდა დაკისრებული. კერძოდ, მცველი ქმნიდა კარისკაცთან და ოქროს შუბოსანთან ერთად იმ სამეულს, ვისაც კარიბჭიანი შენობის მთავარი კარიბჭის გახსნა და დაკეტვა ევალებოდა. როდესაც მეფის ეტლს მეჯინიბეები აბრუნებენ ანუ სასურველ მიმართულებას მისცემდნენ, ამ დროს მცველები განსაზღვრული მარჯვენა მხარეს უნდა მდგარიყვნენ. თუკი რომელიმე ქალაქში ეტლის მარჯვნივ დგომა შეუძლებელი იყო, მარცხნივ დგებოდნენ – „მტკიცედაა განსაზღვრული (ასეთი) დგომა ეტლის გვერდზე“, – ნათქვამია ტექსტში. ერთ მცველს ასევე ევალებოდა ეტლის სამეფო ტახტის ქერა, რომ სასურველ დროს ეტლში ჩაედგა მეფისთვის, ე.ი. მცველი იყო ტახტის დამკავებელიც კონკრეტულ შემთხვევაში, როცა ტახტი აღარ იყო საჭირო მეფისთვის, ტახტის კაცს გადასცემდა და კორტეჟს უერთდებოდა.

II სვეტის §13-დან §28-მდე და II-IV სვეტის §41-დან §50-მდე აღწერილია მეფის საზეიმო მსვლელობა – კორტეჟი. ამ საზეიმო მსვლელობისას ამა თუ იმ სასახლის მსახურს თავისი განსაზღვრული ადგილი ჰქონდა ეტლის წინ თუ უკან ანუ ისინი მეფის თანმხლები პირები იყვნენ. ამ დროს მცველებიც დიდ როლს ასრულებდნენ როგორც მეფის უსაფრთხოების დამცველნი მგზავრობისას. ისინი ორ რიგად მარშით მიჰყვებოდნენ ეტლს უკან. უფრო კონკრეტულად კორტეჟში სასახლის პირთა განლაგებაზე ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ. გამგზავრებისას, როდესაც მეფის ეტლი დაიძვრებოდა, მცველთა მთავარს აუცილებლად თაყვანი უნდა ეცა მეფისთვის, ეს ერთგვარი ეტიკეტი იყო. იგი საერთოდ მეფის პირად მცველად შეიძლება მოვიაზროთ - მეთვალყურეობს და აცხილებს. ამგვარადვე თაყვანისცემით ხვდებოდა მეფეს

უკან დაბრუნებისას, ხოლო კორტეჟში მეფეს უკვე რიგითი მცველები იცავდნენ, ისინი შუბებით იყვნენ შეიარაღებული. მცველს ევალეობდა ასევე მეფის ეტლთან ეტრიალა, ეტლის კარი დაეხურა ან გაეღო საჭირო დროს. იგი შეიარაღებული იყო ხელკეტით და ^{GIS} mukar-ით და ასევე მას ევალეობდა მარჯვენა ცხენი დაეჭირა ლაგამით და ეტლი ენონასწორებინა, რომ არ გადაბრუნებულიყო. როდესაც მეფე ეტლით შინ ბრუნდებოდა შუბებით შეიარაღებული მცველები იარაღს აბარებდნენ მეჯინიბესთან, ის კი კარისკაცთან. ესეიგი იარაღი მეფის კორტეჟში აუცილებელი ატრიბუტი იყო მცველთათვის. ასევე მეფის შინ დაბრუნებისას მცველი მაცნის ფუნქციებსაც ითავსებდა ანუ მას ევალეობდა დანარჩენი პერსონალი ჩაეყენებინა საქმის კურსში და შეეტყობინებინა მეფის დაბრუნება. გასცემდა ნესურად ბრძანებას: „განზე“! ამ დროს იგი ყველას, განსაკუთრებით კი „სასახლის ძეების“ შესაბამის მზადყოფნას მოითხოვდა. როდესაც მეფის დახვედრის ცერემონია მთავრდებოდა ყველანი შედიოდნენ შიდა ოთახებში (ზოგიერთი მათგანი კი იარაღსაც აბარებდა სასახლის ეზოში). მცველებიც შედიოდნენ და ვინც შუბებით იყვნენ შეიარაღებულნი მცველის ეზოსაკენ მიიწევდნენ პროცესუალურად და იქ დგებოდნენ. შუბების ძირს დაშვება ეკრძალებოდათ. ზოგიერთი მცველი კი იარაღს კარისკაცს აბარებდა და კუთვნილი ულუფის მისაღებად მიემართებოდა⁹. ეს იყო შემწვარი ბარკალი, რძის სახლიდან მოტანილი ტკბილი რძე. მცველები უპირატესობით სარგებლობდნენ საკვების მიღების დროსაც, რაც გამოიხატება იმაში რომ ისინი ღებულობდნენ პირველები საკვებს, ხოლო დანარჩენი

⁹ შესაძლოა აქ ადგილი ჰქონდეს დღის ბოლოს მცველთა შეცვლას მათთვის განკუთვნილ დასაცავ ადგილზე, ანუ ის მცველები ვინც დღის მანძილზე იცავენ მათთვის განკუთვნილ ადგილს, დღის ბოლოს სხვა მცველებით იცვლებიან და „სამუშაოს“ დასრულების შემდეგ კუთვნილ ულუფას იღებენ.

პერსონალი მათ შემდგომ. დაპურების შემდეგ გაიცემოდა ბრძანება დასაძინებლად.

ეს კორტეჟის ამსახველი ტექსტი განყვეტილია და შუაში მოთავსებულია, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სასამართლო პროცესის მსვლელობა, სადაც მცველთა როლი ასევე მნიშვნელოვანია. მცველს ევალებოდა პროცესზე ბრალდებულის შემოყვანა. როცა მეფე იწყებდა სასამართლო პროცესს, მცველს მცველთა მთავარისთვის უნდა შეეტყობინებინა რა სამართლის საქმესთანაც ჰქონდათ საქმე ანუ რა დანაშაული იყო ჩადენილი ამ ბრალდებულის მიერ. მცველთა მთავარს კი უნდა მოახსენებინა მეფისთვის. შემდეგ მცველთა მთავარი იკავებდა ორ წარჩინებულთან ერთად, ეს იქნებოდა მეეტლეთა მთავარი თუ ათმეთაური, მათთვის განკუთვნილ ადგილს და იმართებოდა სასამართლო. ის მცველი კი ვისაც ბრალდებული შემოჰყავდა, უკან გარბოდა და ოქროს შუბოსანთან ერთად დგებოდა გარეთ. როდესაც ბრალდებულს „გაათავისუფლებდნენ“ ანუ მისი საქმის განხილვა დამთავრდებოდა, მცველთა მთავარი ინარჩუნებდა თავის ადგილს, ის ორი წარჩინებული კი მცველთა მთავრის უკან განლაგებულ მცველთა რიგს უერთდებოდა. როდესაც ახალი ბრალდებული შემოჰყავდა მცველს, გვერდით კვლავ ის ორი ბატონი უნდა გაჰყოლოდა ვინც მცველთა მთავრის უკან იდგა, შემდეგ ბრალდებულს მცველებთან ერთად მწყობრში ჩააყენებდნენ. ეს ერთი რიგითი მცველი კი ბრალდებულის უკან მარჯვნივ განაგრძობდა სვლას, ამ დროს მკაცრად დადგენილი წესი იყო ის რომ, კონკრეტულ შემთხვევაში, კერძოდ, როცა რამე ამბავი მოჰქონდა „სასახლის ძეს“ ან საიდანმე ბრუნდებოდა, „სასახლის ძეთა“ უკნიდან მოუვლიდა. თუ უკანაც იგივე გზას გაივლიდა, მცველებს ჩაუვლიდა წინ, ხოლო მცველები მსგავს შემთხვევაში მცველთა უკნიდან მოუვლიდა, ამგვარადვე იქცეოდა უკანა გზაზეც, მაგრამ ის მცველთა წინ კი არ ჩაივლიდა, არამედ „სასახლის ძეებს“.

ჩაუვლიდა მარშით. ეს წესი არასდროს არ უნდა დაირღვეულიყო. თუკი უკვე ამ დროს ბრალდებული შემოყვანილი იყო ანუ სასამართლო მიმდინარეობდა, მცველიც და „სასახლის ძეც“ ბრალდებულს არა წინ, არამედ უკან ჩაუვლიდნენ და თავიანთ ადგილს იკავებდნენ. სასამართლოს დამთავრებისას ბრალდებული გაჰყავდათ მცველს და მცველთა მთავარს ეუბნებოდა, რომ „(საქმე) შესრულებულია“! მაღალი რანგის მცველები – მცველთა მთავარი ან მცველთა ათმეთაური კი მეფეს ატყობინებდნენ: „ყველაფერი მოგვარებულია“! და ასე სრულდებოდა სასამართლო პროცესი.

მეფე როდესაც რომელიმე ქალაქის საომარ ჯარებს იძახებდა საჭირო მომენტში, მაშინ ყველა მცველი უნდა გაჰყოლოდა მათ უკან და აუცილებლად შუბებით უნდა ყოფილიყვნენ შეიარაღებულნი, თუ შუბები ცოტა იყო, შუბოსნებს ართმევდნენ. ისინი ამას „შემოვლით ოპერაციას“ უწოდებდნენ. ხელკეტებით შეიარაღებულ მცველებს არ ჰქონდათ უფლება უკან გაყოლის – „მათთვის მიუღებელია!“, ხოლო თუ შუბები აღარ რჩებოდა იმ შემთხვევაში იღებდნენ ხელკეტებს და არა ჯარის, არამედ „სასახლის ძეთა“ უკან მიემართებოდნენ. აქ იარაღი დიდ როლს ასრულებს ანუ დიდი მნიშვნელობა აქვს მცველები რა იარაღით იქნებოდნენ შეიარაღებულნი, რადგან გარკვეულ წილად ეს განსაზღვრავდა მათ ადგილსაც ამ კონკრეტულ სიტუაციაში. ეს შეიარაღების წესი, როგორც დავინახეთ საკმაოდ მკაცრია და აუცილებლად უნდა ყოფილიყო დაცული.

§37. §38. მიხედვით შეიძლება ვიფიქროთ რომ მცველები 1) მონაწილეობას ღებულობდნენ საომარ სოტუაციებში და იმიტომ მიჰყვებოდნენ ჯარს თან და შუბებით შეიარაღებასაც ამიტომ ენიჭებოდა დიდი მნიშვნელობა ან 2) ჯარს იცავდნენ და გვევლინებიან როგორც გამყოლი პირები.

ზემოთ განხილულის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ,

რომ მცველს საკმაოდ მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა სასახლის კარზე. აქ ჩანს ის, რომ დაცვის ორგანიზაცია ხეტებთან საკმაოდ მაღალ დონეზე იდგა, რაც გამოიხატება იგივე Halentuwa-ს დაცვაში, მეფის პიროვნების დაცვაში თუ სხვა სიტუაციებში და როგორც დავინახეთ მცველთა ფუნქციებიც საკმაოდ მნიშვნელოვანი და მრავალფეროვანია.

რამდენად მნიშვნელოვანი იყო დაცვის ორგანიზაცია ხეტებთან და მცველთა როლი ამ შემთხვევაში თვით ამ ტექსტის არსებობაც ადასტურებს, სადაც მკაფიოდაა წარმოჩენილი მათთან დაკავშირებული ფუნქციები, უფლება-მოვალეობანი, მკაცრად დადგენილი წესები კონკრეტულ სიტუაციებში და ა.შ.

ტექსტებში KUB XXV (III 43', 44', 45'); KBo XVII₈₈ 1 XXIV¹¹⁶ (15, 16, 17, 18, 19, 20, 21); KUB II 5 (II 20', 21') [9. 332]. მცველთა მთავარი გვხვდება საკმაოდ განსხვავებულ ამპლუაშიც – კულტმსახურებაში მონაწილეობდა. ამ ტექსტებიდან ასევე კარგად ჩანს იგი მეფესთან რამდენად კარგად დაახლოებული პირი იყო. მცველთა მთავარი ჩანს მეფესა და „ძალ-კაცებს“¹⁰ შორის შუამავლად ანუ იგი არეგულირებდა ამ ორ პირს შორის ურთიერთობას და მონაწილეობდა სატრაპეზო რიტუალში, ასევე რაღაც საჩუქრების მიღება არ მიღებასაც იგი არეგულირებდა. ეს საჩუქრები შესაძლოა მეფის მიერაც ყოფილიყო დადგენილი. საერთოდ ტექსტების უმრავლესობა სადაც მცველთა მთავარი არის ნახსენები ეხება მისი მოღვაწეობის უფრო სამმართველო საქმეებს და წარმოჩენილია მისი ადგილი სამეფო კარზე. განსაკუთრებით ჩვენთვის საინტერესო ტექსტი IBO T₁ 36 უფრო კარგად ასახავს, მცველთა მოვალეობებს, უფლებებს, საქმიანობას. ხოლო ზემოთ აღნიშნულ ტექსტებში კი წარმოჩენილია მისი, როგორც კულტმსახურის სახე. ასე რომ,

¹⁰ „ძალკაცები“ ხეთურ წყაროებში გვხვდებიან რიტუალებში, როგორც კულტმსახურნი.

იგი მრავალ ფუნქციას ითავსებდა და მეფისთვისაც საკმაოდ მნიშვნელოვანი ფიგურა იყო. ზემოთ ხსენებულ ტექსტებში მცველი შემდეგნაირად იხსენიება:

20' მცველთა მთავარი ატყობინებს
21' მეფეს ძალუკაცების საჩუქარზე.

43' მცველთა მთავარი მიემართება
44' და მეფეს ძალუკაცების საჩუქარს
45' ატყობინებს.

15 მცველთა მთავარი
16 ატყობინებს მეფეს ძალუკაცების საჩუქარს
17-20
21 როცა გახდება ძალუკაცების საჩუქარი
დადგენილი.

დასკვნა

მაშასადამე, მცველთა ინსტიტუტი სამეფო კარზე მეტად მნიშვნელოვანი იყო და განვითარების საკმაოდ მაღალ დონეზე იდგა, რაც სამეფო დაცვის ორგანიზაცია-შიც კარგად აისახა. ტექსტის ანალიზიდან გამომდინარე თუ შევაჯამებთ მცველთა უფლება-მოვალეობებს, მისი პიროვნებას შეიძლება შემდეგნაირად წარმოვადგინოთ:

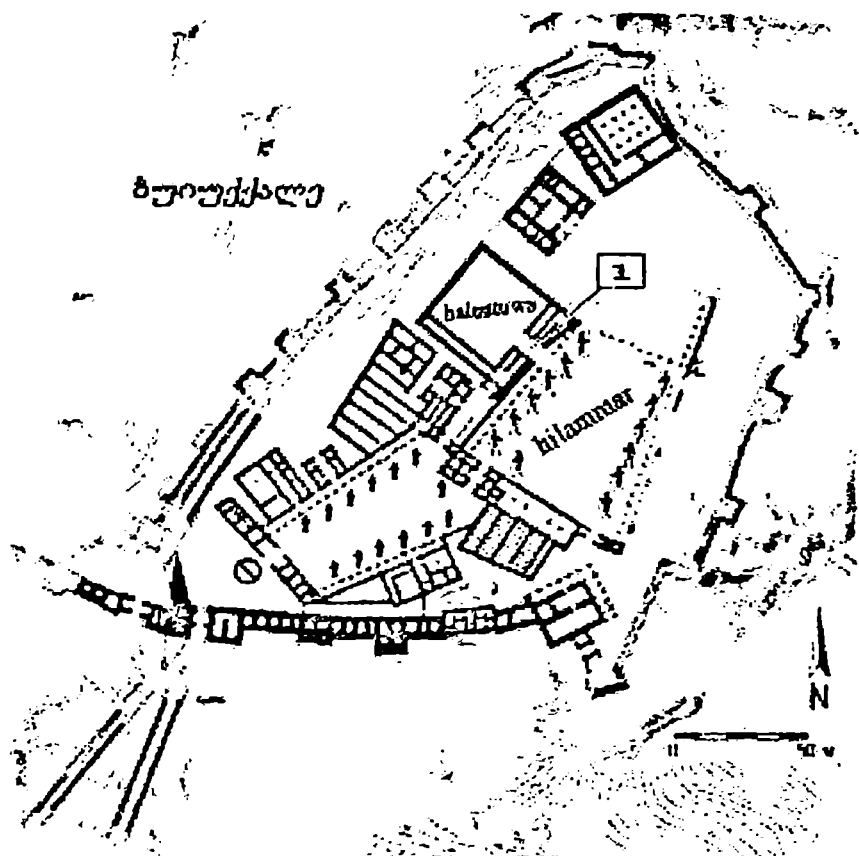
მცველთა იერარქია	მცველთა ფუნქციები
მცველთა მთავარი მცველთა ათმეთაური მცველი	• მეფის შემდეგ ერთ-ერთი პრივილეგირებული პირი სასახლის კარზე. • მეფის დამცველნი. • მეფის თანმხლები პირი საზეიმო მსვლელობისას • მეფის უსაფრთხოების დამცველი <u>Halentuwa</u>-ს დამცველნი. • მთავარი კარიბჭის დამცველი • საჭირო მომენტში საომარი ჯარების თანმხლებნი • სასამართლო პროცესის მონაწილე • „ტახტის დამკავებელი“ • რიტუალის მონაწილე

როგორც აღმოჩნდა მცველთათვის არსებობდა დაკანონებული წესები:

- დაცვის ადგილის მიტოვების აკრძალვა მცველთა მთავართან შეუთანხმებლად (ფიზიოლოგიური მოთხოვნების შემთხვევაშიც კი)

- კარისკაცთან ურთიერთდამოკიდებულება იარაღთან მიმართებაში და მოქცევის წესები.
- სასამართლო პროცესზე ჩავლის წესები კონკრეტულ სიტუაციებში.

ყურადსაღებია ისიც, რომ ზემოთ განხილული საკითხები არქეოლოგიურადაც მტკიცდება. ხეთების დედაქალაქში, ხათუსაში (თან. ბოლაზქოი) აღმოჩენილია მეფის სასახლის კომპლექსი - ე.წ. ბუიუქქალე, რომელიც განხილული ტექსტის აღწერილობას ზუსტად შეესაბამება და შესაბამისად, სასახლის მომსახურე პერსონალის განლაგების სავარაუდო სქემა სწორედ ბუიუქქალეს გეგმაზე შეგვიძლია განვათავსოთ:

⊗ ბაზილიკა

↑ ძველი უბანი

⚡ ბაილი

1 საბაგო ან - ხატოვანი ეკლესია და ბილიმარი ეკლესია

დაბოლოს, წარმოვადგენთ სქემას, სადაც მეფის საზეიმო სვლისას სასახლის მომსახურე პერსონალის განლაგებაა ასახული ეტლთან მიმართებაში.

BEL. ÉRIN ^{MEŠ} მთავარსარდალი (ბელაბი)	zinzinuil? (საბრძოლო იარაღი)	zinzinuil? (საბრძოლო იარაღი)
?		?
UGULA LIM. ŠERI სალაშქრო ათასეულის მეთაური (ბელაბი)	NIMGIR ÉRIN ^{MEŠ} ლაშქრის ზედამხედველი (ბელაბი)	
LIM. ŠERI სალაშქრო ათასეული (შუბი)	LIM. ŠERI სალაშქრო ათასეული (შუბი)	
ლ ŠUKUR. GUŠKIN ოქროს შუბოსანი (მოოქროვილი შუბი)	ლ ŠUKUR.DUGUD მაღალი რანგის შუბოსანი	ლ ŠUKUR. DUGUD მაღალი რანგის შუბოსანი
ŠUKUR DUMC ^{MEŠ} E.GAL შუბოსანი „სასახლის ძე“ (მათრახი და მწამუკარ) (ისრიტ სავსე ვაჰარჭი)		
ლ ALAN. ZU მგალობელი	ლ Kita ქურუმი	
GAL ლ. MEŠ šalašhcs მეჯინიბეთა მთავარი		

ŠUKUR DUMU ^{MEŠ} E.GAL შუბოსანი „სასახლის ძე“ (ს ^ს Kalmuš)		
ს ^ს MEŠEDI (ს ^ს GU. ZA) მცველი (ტახტით) (შუბი)	ს ^ს MEŠEDI მცველი (შუბი)	ს ^ს MEŠEDI მცველი (შუბი)
ს ^ს MEŠEDI მცველი (შუბი)	ს ^ს MEŠEDI მცველი (შუბი)	ს ^ს MEŠEDI მცველი (შუბი)
DUMU ^{MEŠ} E.GAL „სასახლის ძე“	DUMU ^{MEŠ} E.GAL „სასახლის ძე“	DUMU ^{MEŠ} E.GAL „სასახლის ძე“
ს ^ს ŠUKUR.GUŠKIN ოქროს შუბოსანი (მოქროვილი შუბი)	ს ^ს A. ZU ეკიმი-მაგი (ს ^ს nuškar)	
ს ^ს ŠUKUR შუბოსანი (შუბი)	ს ^ს ŠUKUR შუბოსანი (შუბი)	
GAL ს ^ს .MEŠ ŠUKUR შუბოსანთა მთავარი (ხელკეტი)	NIMGIR ÉRIN ^{MEŠ} ლაშქრის ზედამხედველი (ბელაბი)	
UGULA LIM. ŠERI სალაშქრო ათასეულის მეთაური (ხელკეტი)	NIMGIR ÉRIN ^{MEŠ} ლაშქრის ზედამხედველი (ბელაბი)	
LIM. ŠERI სალაშქრო ათასეული (შუბი)	LIM. ŠERI სალაშქრო ათასეული (შუბი)	

BELU (ἸἸἸ) – წარჩინებული, ბატონი – I 63, 76; III 6. 9, 14, 18; IV 20, 22.

BEL.ÉRIN^{MEŠ} – მთავარსარდალი – I 76.

DUMU^{MEŠ} *E.GAL* - სასახლის ძენი – I 20, 29, 60, 64; III 13, 23, 31, 44, 64; II 11, 21 27, 29, 37. 39; IV 10, 40, 52

ÉRIN^{MEŠ} – ჯარი, არმია – III 35, 36.

GALDUMU^{MEŠ} *É.GAL* - სასახლის ძეა მთავარი – II 16, 21; III 12; IV 20.

GAL ^{LÚ}*MEŠ* *KUŠ*, – მეეტლეთა მთავარი – III 7.

GAL ^{LÚ}*MEŠ* *šalašheš* - მეჯინიბეთა მთავარი – II 23.

GAL ^{LÚ}*MEŠ* *ŠUKUR* - შუბოსანთა მთავარი – II 50.

GAL *MEŠEDI* - მცველთა მთავარი – I 22, 41; II 25; III 4, 14, 18, 53; IV 19, 24, 35.

LIM ŠERI - სალაშქრო ათსეული – II 1, 5, 51, 54, 56, 58, 60

^{LÚ}*A.ZU* - ექიმი-მაგი – II 45.

^{LÚ}*haggazuwaššeš* - მზარეული, საჭმლის მიმტანი – IV 37

^{LÚ} *HAZANU* – ქალაქის თავი – III 47.

^{LÚ}*Ī.DU* – კარისკაცი – I 3, 15, 28, 49, 52, 54, 58, 66; III 62; IV 26, 36.

^{LÚ}*KARTAPPU* - მეეტლე, მეჯინიბე - IV 24.

^{LÚ}*KISAL.LUH* – მეეზოვე – I 3, 8.

^{LÚ}*Kita* - ქურუმი – III 72, 75; IV 4, 6.

^{LÚ}*MEŠEDI* – მცველი – I 2, 7, 8, 21, 26, 27, 28, 33, 48, 60, 72ბ.; II 15, 36; III 1, 9, 27, 55; IV 23.

^{LÚ}*MUHALDIM* – მზარეული - IV 38, 48.

^{LÚ}*ŠĀ.TAM* - სამხედრო მომმარაგებელი – II 39.

^{LÚ} *ŠUI* (ხეთ. *Tahaia*) – დალაქი - I 68.

LÚ.GIŠ GU.ZA - ტახტის კაცი — II 30

LÚ.MEŠ IŠ - მეეტლე, მეჯინიბე, საჭურველთმტვირთველი - III 7.

LÚ.MEŠ šalašheš - მეეტლე, მეჯინიბე — I 69; II 23; III 60, 67.

LÚ.MEŠ ŠUKUR - შუბოსნები — II 18, 47, 50; III 38; IV 1, 8, 45, 47.

LÚ.MEŠ ŠUKUR DUGUD - მაღალი რანგის შუბოსნები — II 9, 17.

LÚ.MEŠ ŠUKUR.GUŠKIN - ოქროს შუბოსნები — I 16, 18, 21, 30, 66
68; II 10, 13, 20, 44; III 2, 10; IV 2, 26, 28, 45.

LÚ.MEŠ ŠIG, ^{ṢIM} - უმაღლესი სამხედრო პირები — II 48, 53.

LÚ.MEŠ ALANZU - მგალობლები, მლოცველები — III 72, 74, 77; IV 3, 6

MEŠEDI GAL- დიდი, მაღალი თანამდებობის მცველი — I 24.

NIMGIRÉRI^{MEŠ} - ლაშქრის ზედამხედველი — I 24; II 3, 7, 59, 54, 58; III 54

Šarkanti - ბრალდებული — I 61; III 1, 9, 13, 17, 20, 31, 51.

Tahaia - დალაქი - I 65.

UGULA DUMU É.GAL - სასახლის ძეთა მთავარი — I 20.

UGULA ^{LÚ.MEŠ}KIN - შიკრიკთა მეთაური - I 62.

UGULA LIM ŠERI - სალაშქრო ათასეულის მეთაური — II 54, 58.

UGULA LIM-TI - ათასეულის მეთაური — I 63.

UGULA 10 ^{LÚ.MEŠ}MEŠEDI - მცველთა ათმეთაური — I 22, 25, 39; III 54

UGULA 10 ^{LÚ.MEŠ}ŠUKUR.GUŠKIN - ოქროს შუბოსანთა მეთაური 20.

UGULA NIMGIRÉRI^{MEŠ} - ლაშქრის ზედამხედველთა მეთაური — III 47.

* * *

KÁ - კარი — I 17, 19, 69.

KÁ . GAL - კარიბჭე — I 4, 67; II 72; IV 4, 5, 14, 16.

KÁ . GAL . GAL - მთავარი კარიბჭე, ალაყაფის კარი — I 60, 67.

ლიტერატურა

1. გიორგაძე გრ., ათასი ღვთაების ქვეყანა, თბ.1988.
2. ძველი აღმოსავლეთის ხალხთა ისტორია, თბ. 1988.
3. ძველი აღმოსავლეთის ხალხთა ისტორიის ქრესტომათია, თბ.1989.
4. Ардзинба Г. Г., Ритуалы мифы древней Анатолии, М., 1982.
5. Вестник древней истории, М. 1970.
6. Гиоргадзе Г. Г., Вопросы общественного строя Хеттов, М.1991.
7. Гиоргадзе Г. Г., Очерки социально-Экономической истории Хеттского государства, М. 1973.
8. Менабде Е. А., Хеттское общество, Тб. 1965.
9. Alp S., Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels, Ankara 1983.
10. Güterbock M.G., The Hittite Instruction for the Royal Bodyguard, Chicago 1990.
11. Rüster Ch./Neu E., Deutsch – Sumerographisches Wörterverzeichnis, StBoT 35, Wiesbaden 1991.
12. Friedrich J., Hethitisches Wörterbuch, Heidelberg 1952.
13. Jakob-Rost L., Beiträge zum hethitischen Hofzeremoniell (IBoT I 36), MIO 11, 1965, 165-225.
14. Tatischvili I. – Zur Frage - Assyrien im Wandel der Zeiten, XXXIX Rencontre Assyriologique Internationale, Heidelberg 1997, 181-183.